

UNITÁRIUS ÉLET

52. évfolyam 1-2. szám

1998. január-február

ÚJÉVI PÁSZTORLEVÉL

„Ti vagytok a föld sója. Ha pedig a só megízetlenül, mivel lehetne ízét visszaadni? Semmire sem való már, csak arra, hogy kidobják, és eltapossák az emberek. Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen épült város. A lámpást sem azért gyújtják meg, hogy véka alá, hanem hogy a lámpatartóra tegyék, és akkor világít mindenkinek a házban. Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jócselekedeteiket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat”

(Máté 5. 13-16)

Szeretett Testvéreim! Unitárius Híveim!

Tanítványaihoz szól az Úr Jézus az idézett igékben. Feladataikat jelöli meg – ezeket mondván:

1. Ti vagytok a föld sói, és
2. Ti vagytok a világ világossága!

Amit az Úr Jézus tanítványainak mond, azt nekünk is mondja. Új esztendőnknek emez első napján fontos tudatosítani magunkban, hogy Jézus ugyan meghalt a kereszten, de ez a halál végeredményben születés volt, – annak a szellemnek a megszületése és továbbélése, amely a mindent betölteni hivatott szeretéként szétáradt-beépült az apostolok lelkébe és meghatározta cselekedeteiket.

Ez a szeretet attól fogva mindannyiunk szívébe-lelkébe bebocsáttatásra vár. Bízunk abban, hogy saját tevékenységünk által – valamilyen mértékben ez megvalósul ebben az esztendőben is.

Az ebben való bizodalom hangján szólok Hozzátok, kedves Unitárius Testvéreim, Új esztendőnknek emez első napján!

Isten jóvoltából befejeződött az elmúlt esztendő!
E visszatekintés alkalmával hálát adunk a jó Is-

Sejtelmes holdudvar,
jéghideg éjszaka.

Dermedt csend.

Fenyőág fehéren roskadoz.

Kismadár bújt alá.

Hallod-e, szíved is hogy dobog?

JANUÁR

Felsőmarosmenti régi téli út emléke.

Zord égi lámpánk néha elbújt.

Nyílt pályán fél órát vesztegelve – született az ötlet.

tennek, hogy velünk volt és arra törekedhettünk, hogy elvégezzük a reánk bízottakat. Hálát adunk azért, hogy Unitárius Anyaszentegyházunkban együtt imádkozhattunk, s ezáltal példát adhattunk gyermekeinknek és mindazoknak, akik még nem jutottak el a Te szent neved tiszteletéig és imádsáig. Segíts meg minket jó Atyánk ebben az új esztendőben, hogy lelkünk fogékonysága minden jó és szép iránt tovább gyarapodjék, és a Veled való lelki találkozásaink tovább bővüljenek, és hogy ennek következményeként létrejöjjenek a jól elvégzett munkának eredményei, anyagi és szellemi-lelki javak formájában.

Abban a reménységben szólok Hozzátok, kedves Atyámfiain, hogy ebben az új esztendőben is megsegít minket a jó Isten!

Az ő szent nevének legyen dicséret és dicsőség örökkön örökké!

Ámen

Bencze Márton
püspök

Szeretett Híveim, Lelkészársaim, Ünneplő Gyülekezet!

Esztenőfordulóhoz érkezünk ismét. Gondolataink végigsuhannak az elmúlt éven. Volt benne aggodalom és remény, bánat és öröm, kudarc és siker. Mindent hálás szívvel köszönünk Istenünknek.

Az Újév napja nem különb sok más napnál, amelyeket magunk mögött hagytunk, de mégis más, hiszen nyugtalanító, és bizakodó-reménykedő gondolatokkal tölti meg lelkünket. Egy vajúdo társadalom minden bizonytalansága, egy leromlott gazdasági helyzet minden terhe és nyomorúsága nehezedik reánk. Félelmes kilátások árnyékolják be egyéni és családi éltünket, egyházunk és népünk sorsát, jövőjét.

Mit várhatunk az új esztendőtol? Hoz-e életünk egére egy kis világosságot, annyi csalódás után egy kevés örömet? Hoz-e az elvakult gyűlölködés és megrendült erkölcs helyébe megértő szeretetet, értékeink megújuló tiszteletét? Egyházunk eleget tud-e tenni hivatásának: munkálni a jézusi ember lelkiségét, a jóságot, igazságot és békességet? Képes lesz-e népünk betölteni történelmi küldetését, s megtalálja-e boldogulásának lehetőségeit? Csoda-e, ha a nekünk feszülő kihívások láttán a félelem szorítja össze szívünket s homályosítja el jövőt kutató tekintetünket?

De íme, egyszerre szétfoszlik a csüggedés köde, s évezredek mélységéből szíven talál a zsoltáros valomás, mint az Újév üzenete: „Istenben bízom, nem félek” (Zsolt 56.12.) Mert a jövő Istennél van. Ő tartja kezében ezt a világot és szabja meg életünk célját és rendeltetését. Az új esztendő is az ő atyai kezében van.

Ezért itt és most hívó unitáriusnak lenni annyit jelent, mint rábízni a magunk és mieink sorsát életünk örök Urára, az Istenre. Ugyanakkor szabad akarattal választani a sokféle lehetőség közül, de mindig azt, amire Isten vezet el, amit lelkiismeretünkben, mint az ő akaratát tudjuk elfogadni és vállalni.

Akik Istenben bíznak, azok félelem nélkül, nem túlzott derűlátással, de feltétlen hittel és bizalommal bátran tekintenek a jövőbe. Schleiermacher német teológus 1807-ben a napóleoni háborúk válságos időszakában arra figyelmeztette népét, hogy „A jövőtol, hozzon bármit, nem kell félnünk, ha Istentől nincs okunk félni. De ha Istenünk előtt tiszta lelkiismerettel nem tudunk megállni, akkor félnünk kell mindentől, még a legnagyobb boldogságtól, a legnagyobb szerencsétől is.”

Ez így igaz. Ha lelkiismeretünk úgy érzi, hogy Istennel járunk, az ő akarata szerint élünk, akkor a holnaptól, tartogasson bármit is, nem kell félnünk, mert Isten velünk van. S az apostol bizonyosságával kiáltjuk a jövőnek: „Ha az Isten velünk, kicsoda ellenünk?” (Róm 8.31).

1997 nem múlt el hiába. Nehézségeink ellenére egyházunk lelki élete mélyült, anyagi és szellemi értékekben gyarapodott. Hálával gondolunk híveinkre és belső embereinkre, akik hozzáállásukkal bizonyosságot tettek hithűségükrol és egyházszeretükröl.

Az Újév nemcsak számvetést jelent, de feladatvállalást is a jövőre. Egyházunk jellegéből, de hivatásából is következik, hogy még szívósabban kell küzdenünk alapvető emberi jogainkért, népünk nemzeti-közösségi jogainak biztosításáért, elvett egyházi javaink visszaadásáért és a felekezeti oktatás helyreállításáért.

Egyházunk belső megújulásának folytatása érdekében erőteljes belmissziói munkát kell kifejtenünk az istentiszteleti minőségibb szolgálat, a hívek fokozottabb lelkigondozása, a valláserkölcsei nevelés és az iskolai vallásoktatás hatékonyabb végzése által. Ennek érdekében támogatnunk kell egyleteink közösséget erősítő munkáját: megfelelő tan- és kézikönyvekkel, vallásos irodalommal kiegészítünk sok évtizedes szükségleteinket a nyomdánk kínálta lehetőség kihasználásával. Folytatnunk kell épülő templomaink támogatását, a meglevő templomok, lelkészi lakások és más egyházi épületek jó karbantartását, egyszóval őseinktől örökölt anyagi javaink megőrzését és gyarapítását, de lelki-szellemi adottságaink gazdagítását is a gyakorlati és tudományos továbbképzés fokozásával. Végül erősítenünk kell jelenlétünket az országban és testvéregyházaink nemzetközi közösségében úgyis mint vallás, úgyis mint egyház. A kialakuló élet nyújtotta lehetőségekkel jobban kell élnünk.

Az új esztendő nem lesz könnyű, újabb célokat és feladatokat hoz, egyre magasabbra állítja a mércét emberségben, kötelességben, szolgálatban. Odaadó hitre, becsületes munkára, közös erőfeszítésre és áldozatkésztségre lesz szükségünk.

Az új évet Isten nevében kezdjük. Reá bízunk magunkat. Azért imádkozunk, hogy áldása, szeretete és békessége áradjon ki egyházunkra, híveinkre és egész népünkre. Gondviselése öröködjön otthonaink és templomaink felett.

Ilyen gondolatok és érzések között kívánok gyülekezeteinknek, lelkészeinknek, gondnokainknak és híveinknek, valamint minden jóakarató embernek áldott és békés új esztendőt.

Kolozsvár, 1998. január 1.

Atyafiságos üdvözléttel és főpásztori szeretéttel

Dr. Szabó Árpád
püspök

Bocsásd meg a mi vétkeinket

Veress Zoltán Svédországban élő író a Miatyánkról szóló elmélkedéseinek folytatása.

Minden vallás, sőt minden ősi vallásos sejtelem és képzet alapvető eleme a bűn: az isteni törvényt megszegő, az isteni akarattal szembeforduló emberi cselekedet. Igen, csakis az ember, a tudatos lény cselekedete. A farkas is vét a „ne ölj” parancsa ellen, amikor átharapja a bárány torkát, de ő ezáltal nem követ el bűnt: annak a létfenntartó ösztönnek engedelmeskedik, amit a Teremtő helyezett belé, s nem tudja, hogy közben megszeg egy, ugyanattól a Teremtőtől származó tiltást.

Azt mondhatjátok: a törvény bizonyára csak az emberre vonatkozik, a Teremtő csak neki adta a törvényt, és nem minden teremtményének. Ha én erre azt mondom, hogy a magam részéről inkább hiszek a törvény egyetemességében, de egyszersmind abban is, hogy az embert a tudás helyezi a törvény érvényessége alá, a tudás vezeti be az erkölcs világába, ahol a tettek, sőt a gondolatok is megmérettetnek és megítéltetnek – nos, akkor lényegében ugyanazt mondjuk. A bibliai teremtéstörténetben a jó s gonosz tudásának fájáról eszik az ember, s erkölcsi értelemben ezt tekinthetjük emberré válásának: mielőtt ezt megtette volna, boldog állat volt az Édenben.

A keresztény teológia eredendő bűnnek nevezi a tudás fájáról való evés, az isteni parancs semmibe vevésének első alkalmát, s úgy tartja, hogy ez a bűn öröklődik: minden ember az eredendő bűn priuszával erkölcsi terhével jön a világra. Van ebben valami félelmetes és krisztusinak aligha nevezhető determinizmus: aki egyszer bűnözött, annak a fiai is, unokái is, ükunokái is bűnözni fognak. Más tanítás a teremtéstörténetnek arra a mozzanatára megy vissza, hogy a bűnbe esett emberpár felfedezte saját meztelenségét, s emiatt elszégyelli magát, mintha ez – s amit ez jelképez: a nemiség – már eleve bűn volna. Az ember eredendő bűne eszerint az, hogy „bűnben fogantatik”, mert hiszen nemi aktus révén kezdi meg létezését. Van ebben is va-

lami félelmetes és krisztusinak aligha nevezhető természetellenesség.

Mikor ezeket mondom, nem kicsinylem le a keresztény teológia kétezer éves igazságkeresését, s nem tagadom a bibliai teremtéstörténetben rejtőző kijelentést. Az elsőt folytatni próbálom, a másodikat pedig úgy értelmezni, ahogy Isten értelmezni nem engedi csekély, de tőle kapott eszemmel és hízagos, de az ő jóvoltából nyert ismereteimmel. Mindezek pedig arra a gondolatra vezetnek, amit röviden már fentebb megfogalmaztam: hogy a tudás fájáról való evés jelképes kifejezése a tudás elnyerésének, s ezáltal a teremtmény tudatos lényvé válásának, Istenhez való közeledésének, felemelkedésének a létezők egy olyan kategóriájába, amelyben együtt van Istennel.

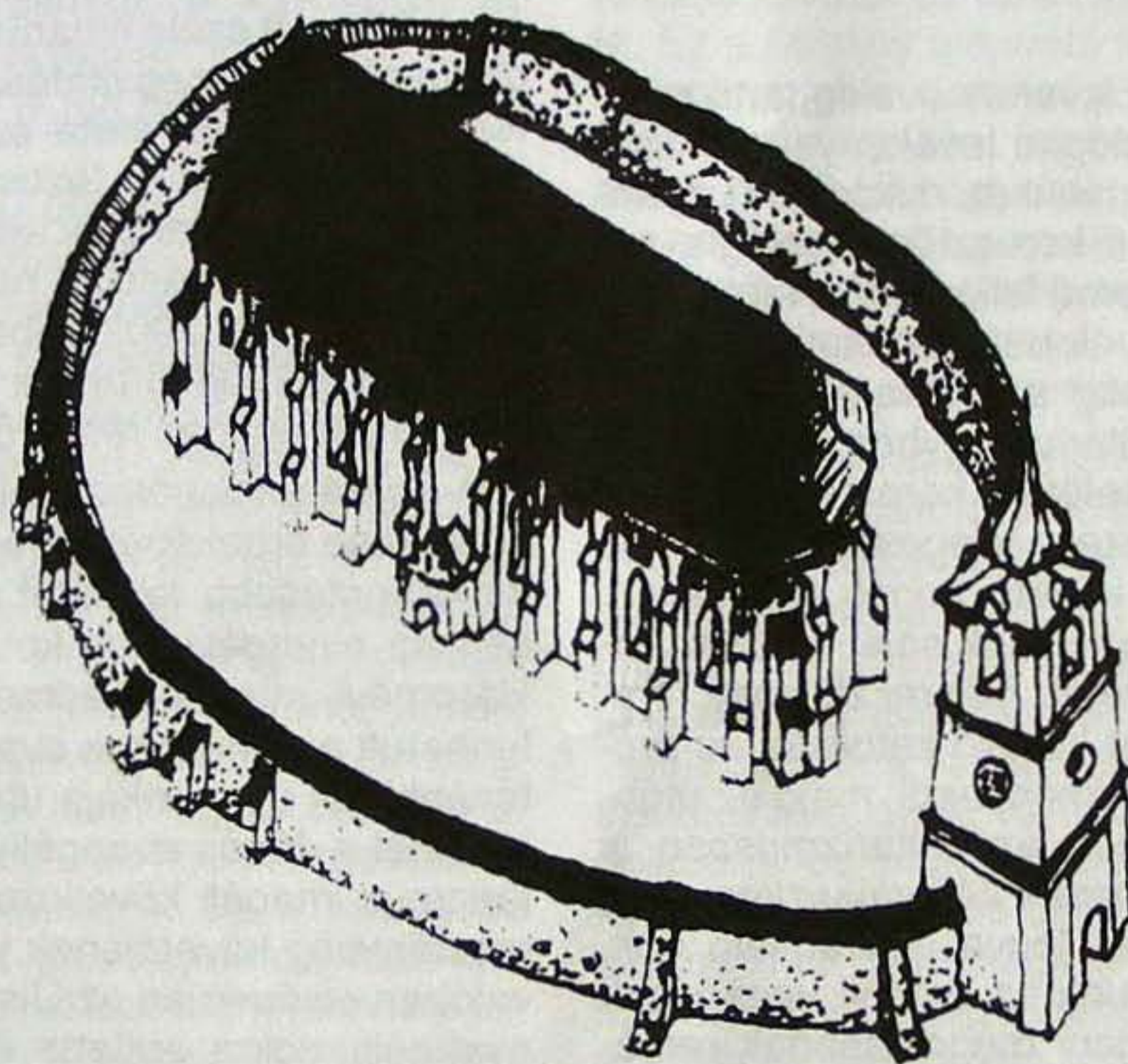
Tehát a bűn közelebb viheti az embert Istenhez?

Igen, én ezt olvasom ki a teremtéstörténetből: a Teremtő, aki a bűnbeesés, azaz a tudás fájáról való evés pillanatáig tulajdonképpen csak játszott az emberrel, mint csecsemő gyermekével a szülő, most megharagszik rá, felelősségre vonja, megszidja s megbünteti – más szóval kölcsönösséget és bizonyos egyenlőséget, majdnem-egyenlőséget feltételező relációba

kerül vele (persze nem kell elfelejteni, hogy a majdnem itt mégis micsoda különbséget jelent).

A Miatyánk szavait ajkunkra adó Mester mondta egy ízben, hogy az Úr jobban örül egy megtért bűnösnek, mint ezer igaznak, s ez szintén arra mutat, hogy az ember egyfelől a bűn, a bűntudat és a bűnbánat, másfelől a bűnbocsánat révén olyan közel kerül Istenhez, amilyen közelségbe öntudatlan és ezért büntelen lény – például a farkas, a bárány – sohasem kerülhetne. Amikor tehát a Miatyánkot mondván ehhez a fohászhoz érkezünk: „bocsásd meg a mi vétkeinket”, többek között ezért a felemelő, megnyugtató atya-fiú viszonyért, ezért a meghitt közelségért is imádkozunk.

(Folytatjuk)

A zabolai református
templomerdő

Most induló rovatunkkal fórumot kívánunk adni szabadelvű teológiai írásoknak. Olvasóink már eddig is rendszeresen találkozhattak ilyen jellegű cikkekkel; ezentúl tematikus összeállítások formájában egy-egy témakör alaposabb, több oldalról elemzett megvilágítását szeretnénk bemutatni.

Elsőként a hazai unitárius teológiai gondolkodás gerincét alkotó „Korunk unitarizmusa” konferenciasorozat céljáról, hátteréről, felépítéséről szóló cikket, majd az unitárius vallásbölcselet múltjának egy-egy neves állomását elemző írást adunk közre.

Dr. Sztankóczy Zoltán

Teológiai Intézetünk kutatásának tengelye: válaszkeresés korunk unitarizmusának kérdéseire

A Magyarországi Unitárius Egyháznak négy évtizede van Teológiai Intézete.

Az ötvenes évektől a nyolcvanas évekig tartó négy évtized minden egyház teológiai tevékenységét visszavetette, nem csupán a mienkét, miközben ugyanabban az időben a nyugati keresztény teológia nagyon sokirányú és gyors ütemű fellendülést élt át és él át korunkban is. A 90-es évek beköszöntével a pálya a hazai teológiai munkásság számára is szabaddá vált és a magyarországi unitárius egyház is átgondolta saját teológiájának helyzetét és kereste a kibontakozás útjait. A helyzet elemzése világossá tette, hogy egyidejűleg több irányt kell követni annak érdekében, hogy egyrészt értékeljük teológiánk saját korábbi tartalmához viszonyított helyzetét, másrészt, hogy áttekintést nyerjünk az új utakat kereső katolikus és protestáns teológiai iskolák eredményeiről, majd ez utóbbival párhuzamba állíthassuk az unitarizmusban is szükségesnek és lehetségesnek ítélt válaszkeresést. Az természetesen kezdettől fogva nyilvánvaló volt, hogy egyedül a mi egyházunk az erdélyi unitáriusok nélkül ilyen feladatra, majdani megoldásának reményében, reálisan nem vállalkozhat. Elgondolásunk megértésre talált és javaslatunkra 1993 őszén megrendezhettük az első – „Napjaink unitarizmusa” – konferenciát, majd annak sikeres megoldása után a következő évben „Korunk unitarizmusa” címen megindult a máig is évenként megtartott és egy évtizedre előre felvázolt program szerint folytatni szándékolt konferenciasorozat.

Ez a konferenciasorozat nem öncélúan folyik, hanem azzal a célkitűzéssel, hogy az ezredforduló első éveire – legkésőbb 2005-re – a magyar unitarizmus rendelkezék (az előző századfordulóhoz hasonlóan) hitelveinek korszerű és átfogó gyűjteményével (nevezzük hittannak, vallástannak) és ezzel összhangban álló rövidített tézisszerű összefoglalóval. Ezt a stratégiai programot három nagy lépésben teljesíthetjük, mérlegelve a keresztény teológiák általánosan elfogadott felépítésének előnyeit is. Ennek megfelelően elsőként a hitre és Istenre, másodikként a Názáreti Jézusra, a Krisztusra, harmadikként a lélekre és az örökéletre vonatkozó hitelvek és tézisek megalapozása, megvitatása és megformálása valósulhatna meg. A korábbi és az 1996. évi konferenciát megalapozó előadásai után az 1998. évi konferencia már az első

lépcső meglépését kellene megcélozza, tehát a hitről és az Istenről szóló hittani fejezetek és tézisek megfogalmazását és megvitatását. Az 1997-ben tartott konferencia – Jézus élete és munkássága –, majd az 1999-re tervezett – Jézus Krisztus személyisége és szerepe – konferenciák alapján, 2000-ben teljesülhetne a program második nagy lépése is. (A harmadik munkaszakasz 2002–3-ban teljesülhetne, majd sor kerülhetne 2004–5-ben a teljes anyagok jóváhagyására, a két egyház részéről együttesen.)

A konferenciasorozattal elérendő célkitűzés megközelítése érdekében a teológiai kutató-elemző munka legfontosabb területét az Újszövetség és különösen az evangéliumok korszerű magyarázata jelenti. Háromévi munka eredményeként 1996-ban megjelenhetett a szinoptikus evangéliumok magyarázata és további két év munkája után az év első felében megjelenhet a János-evangélium magyarázata is. Az unitarizmus magát következetesen a tiszta jézusi kereszténység követőjének vallja Dávid Ferenc óta, aki valóban elsősorban az Újszövetségre és főképpen az evangéliumokra építette érveléseit. Mindennek ellenére mégis az a helyzet, hogy több mint négy évszázados léte során az unitárius teológia tartózkodott attól, hogy – eltekintve a teológiai akadémiai előadásoktól – akár az evangéliumokra, akár az Újszövetségre teljes körű magyarázatokat állított volna össze és adott volna ki hívei számára. Erre ugyan magyarázat lehet, hogy az újszövetségi szövegek, még maguk az evangéliumok is nagyon sok olyan részt tartalmaznak, amelyek bizonyára nem lehettek részei Jézus tényleges kijelentéseinek, tanításainak. Ez ugyan helytálló lehet, de még inkább szükséges annak hangsúlyozása, hogy Jézus története, tettei és szavai viszont kizárólag csak az evangéliumból ismerhetők meg, következésképpen teológiánk nem mondhat le teljes körű tanulmányozásukról. Tegyük hozzá, hogy a modern bibliakutatás meglehetősen biztossággal el tudja különíteni a valóban Jézusnak tulajdonítható és a tőle mindenképpen függetleníthető szövegrészeket. Hozzátehetjük még azt is, hogy ez utóbbiak figyelmen kívül hagyása sem indokolt, gondos mérlegelésük annál inkább. Abban ugyan lehet választani, hogy az evangéliumok egyes perikópáit miként értelmezzük, de nem vezethet eredményre, ha másokat azért nem akarunk elemezni, mert a múlt századvégi unitariz-

mus – a történeti Jézus-kutatás akkori álláspontjára támaszkodva – elhatárolta magát tőlük. Korunk unitarizmusának építéskor az sem bizonyul járható útnak, ha teológiánk teljesen elhanyagolja a János evangéliumot, annál is kevésbé, mert új magyarázatok egészen közel tudják hozni korábban elutasított vagy rosszul értelmezett szövegrészeit mai gondolkodásunkhoz. Ahhoz, hogy a konferenciasorozat várt végeredménye megértett és hitben megélt fogadtatásban részesüljön, szükséges, hogy az Újtestamentum korszerű ökumenikus nyitottságú és unitárius megvilágítású magyarázatokkal kísérvé az unitárius hívek, de különösen a választott világi tisztségviselők, presbiterek, gondnokok, tanácsosok számára rendelkezésre álljon és módszeresen tanulmányozzák is, hogy hitükben ne csak az unitárius hagyományra, hanem az evangéliumok és az Újszövetség biztos ismeretére is támaszkodhassanak. A budapesti egyházközségben már hatodik éve úgy folynak a bibliaórák, hogy nem csak az unitárius hagyományt, hanem az evangéliumok teljes szövegét tanulmányozzák és magyarázzák. Másfél-két év múlva Pál apostol leveleinek megismerésére és elemzésére is sor kerül, ugyancsak a teljességre törekedve.

Míg átfogó újszövetségi unitárius magyarázatok egyházunk egész eddigi története során kimaradtak, hittani kiadványok tekintetében annyiban jobb a helyzet, amennyiben az előző századfordulón két teljes körű hittankönyv jelent meg. Az egyik Ferencz Józsefnek érettségizendők számára írt „Hittana”, a másik Szentábrahám Mihály „Summája”, amelyet szerzője ugyan egy évszázaddal korábban írt meg, de latinul, így magyar nyelven csak ekkor vált hozzáférhetővé. Szentábrahám Summája a 18. századvégi felvilágosodás korának unitarizmusát tükrözi, Ferencz József Hittana pedig a 19. századvégi modern paradigma unitarizmusára utalhat. A hívek ugyan csak a Ferencz József-i Hittant olvasták, de hitünk tartalmának alakulásához haszonnal vonhatjuk be a kutatásba Szentábrahám művét is. A két világháború között, a 20. század első felében, a már posztmodernnek jelzett korszak kezdetén az unitárius teológiai irodalom igen szépen virágzott, amelynek eredményei azért is nagy figyelmet érdemelnek, mert a század második felében az új válaszok keresése megtorpant, és teológiánk folytonosságának és dinamikájának értékelése érdekében ennek a korszaknak a teológiájára kell építkezni korunk unitarizmus kereteinek kidolgozásánál is. Teológiai Intézetünk ennek érdekében fordult elsőként Varga Béla hittani hagyatékának újbóli megjelentetéséhez és megvilágításához. A következő egy-két év tervbe vett feladata a század első fele többi figyelemreméltó teológiai szerzőjének tanulmányozása és válogatott tanulmányainak közreadása.

A közelmúlt történelme úgy hozta, hogy éppen jelenünk, a 20. század egész második felének unitarizmus hitelveiről rendelkezünk a legkevesebb forrással. A közel százezernyi unitárius hívő kezébe nem tudunk olyan hittankönyvet adni, amelyikből a legutóbbi fél évszázad hitelveit megismerhetné, így csak a konfirmációs Kátéra és a szászéki prédikációkra, bibliaórai magyarázatokra támaszkodhatnak. Mint-hogy ez a két utóbbi teljesen a lelkészek egyéni és eseti választásának a függvénye, hitelveink áttekintésére csak a Káté adhat általános keretet. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy ennek a Kátének a kiadása

óta egy és egynegyed évszázad telt el és ez alatt húsz javított és átdolgozott kiadást élt át. A változtatások közül az 1947. évi olyan lényegbevágó volt, hogy aligha volna az eredeti Káté 13. kiadásának minősíthető. Ha feltételezzük a Káté téziseinek és a hitelveknek a konformitását, ami pedig elengedhetetlen követelmény, akkor arra a következtetésre kell jussunk, hogy századunk második felére az unitarizmus olyan pályamódosítást hajtott végre, amelynek jelentőségét és hatását teológiai kutatásaink még nem tudták egyértelműen értékelni. Az irányváltás nem mondható csupán formainak, hiszen az unitarizmus felhagyott Jézusnak Krisztusként való megvallásával, elmaradt hitelvei közül Jézusnak Isten és Isten országa kijelentésére szóló felkentségének megvallása, felhagyott a Káté az unitarizmusnak az egyetemes keresztény anyaszentegyházhoz való tartozásának bizonyosságával, és a kereszténységet nem az egyetemes kereszténységbe, hanem csak az unitárius anyaszentegyházba történő felvétel és tartozás szertartásaként értelmezte. Ez a néhány alapvető módosítás azt tükrözi, hogy az unitarizmus ezekkel a lépésekkel a befelé fordulást, az elkülönülést és a múltba tekintést választotta akkor, amikor a hagyományos európai kereszténység éppen ellenkezőleg az ökumene, az összetartozás erősítése, az evolúció figyelembevételével, az emberi igények felé fordulás irányát választotta a szekularizáció keretében egyedül ígéretesként.

Ebből a felvázolt helyzetből adódik teológiai munkálkodásunk harmadik fő iránya, a reformokra törekvő nyugati kereszténység útkeresésének, Isten-keresésének, a történeti Jézusra irányuló krisztológia tartalmának megismerése és értékelése. Különösen azokra a teológiai iskolákra kell figyelmünket összpontosítani, amelyek a vallásokat társadalmunk kultúrája részeként tárgyalják, továbbá amelyek az emberi gondolkodás és tudás fejlődésének párhuzamában tekintik a teológiát, de ugyancsak fontosak lehetnek az ökumenikus nyitottságú teológiai irányok is. Unitárius szemszögből pedig különös figyelmet kell mutassunk a történeti Jézus felé forduló irányzatokra, amelyek már figyelemre méltó teret kapnak a katolikus körökben is. Az Intézet kutatómunkája ebben az irányban is megtette első figyelemre méltó lépését az „Ökumenikus gondolkodás és hit” első kötetének megjelentetésével.

Az unitárius és szabadelvű kereszténység korántsem mutat olyan gazdag teológiai irodalmat, mint akár a római katolikus, akár a protestáns és így könyvek tanulmányozása helyett inkább a teológiai folyóiratokra lehet támaszkodni. Az angliai Faith and Freedom, az amerikai The U. U. Christian mellett a Montpellier-i Protestáns Teológiai Intézet révén az Études Théologiques et Religieuses valamint Evangile et Liberté jelentik a leginkább tanulmányozott forrásokat. Ezek a folyóiratok sok érintő kérdést liberális keresztény szemléletben tárgyalnak és a mi tájékozódásunkat is segítik. Intézetünk „Szemelvények” összeállításával kínál betekintést ezekbe a tanulmányokba, amelynek első kiadása ugyancsak megjelent már.

A Teológiai Intézetben jelenleg összesen hatan dolgoznak. Négyen közülük a lelkészi kar tagjai, ketten viszont más tudományágak mellett művelik a teológiát. Nem kétséges, hogy a fentebb bemutatott konfe-

rencia-felkészülési program nem kis terhet jelent, mégis az eddigi tapasztalatok szerint a lelkeszi munka számára is sok előnyt eredményezhet. A bibliaórák eredményessége szembejelenően megemelkedett és folyamatos, tervszerű felkészülést kíván, ami viszont a szószéki szolgálat színvonalát is segítheti. Azzal, hogy saját egyházunk múltjában nem csak egyháztörténeti, hanem hittörténeti vonatkozásokat is keresünk, egyházunk és vallásunk jelenében is jobb tájékozódáshoz juthatnak kutató lelkeszeink. A kereszténység egészére való nagyobb nyitottság nem csak unitariz-

musunk helyét világíthatja meg jobban, de az ökumenikus szervezetekben való részvétel (Bibliatanács, Ökumenikus Tanács, stb.) is biztosabbá, elismertebbé válhat lelkeszi karunk számára. A Teológiai Intézet arra is számít, hogy az 1998. évi konferencián már olyan anyagok állhatnak rendelkezésre, amelyek alapján kiléphet majd a nem unitárius érdeklődők felé is és saját hitelveinek fejlődéstörténetét, hitelvi rendszerének sajátosságait és a kereszténységben való helyének meghatározását, korunk társadalmi, tudományos és kulturális szintjéhez viszonyított vonzerejét ismertető (missziós) előadásokra is vállalkozhatik.

Rázmány Csaba

A kijelentés lényege Varga Béla és az unitarizmus szemszögéből

Az alábbiakban azt szeretném bemutatni, hogy az unitáriusok beszélhetnek-e kijelentésről, s ha igen, mikor és milyen értelemben.

A szellemi élet egészét a tudás, az erkölcs és a hit alkotják.

A tudás magába foglalja azokat az eszközöket, melyek segítségével közelebb jutunk a dolgok lényegéhez.

Az erkölcs számunkra nem más, mint az erkölcsi értékek megvalósítása, amikor is az ember szemtől-szembe kerül önmagával, vagy helyesebben az erkölcsi törvénnyel. „Az erkölcsiség az emberi szellem önkormányzatának bizonyosága.”

Az ember szellemi világának a harmadik területe a vallásos hit, mely éppen olyan természetes megnyilatkozása a léleknek, mint a tudás, vagy az erkölcs.

A tudás világában az anyagi és szellemi tényekkel, az erkölcsi világban magával az erkölccsel és az erkölcsi törvényekkel, a hit világában Istennel kerül szembe az ember.

„Isten azok számára létezik tudatosan, akik hisznek benne, ugyanúgy erkölcsileg is azok számára létezik, kikben megvan az erkölcsi képesség, hogy az erkölcsi törvények szerint éljenek, a tudás azonban csak azok számára lehetséges, akik meg tudják látni a dolgok logikai összefüggését és teoretikus alkatát.”

Az emberi lélek szabadsága, feszélyezetlen megnyilatkozása egyes területeken korlátozott, fokozottan a tudás területén, szabadabb az erkölcs területén, a legszabadabb a hit területén. Istenbe való hitre sem a tudás sem az erkölcs nem kötelez. A szellem, a lélek legszabadabb megnyilatkozása nem más, mint az Istenbe vetett hit, mint azt Pál oly kifejezően írta az Efézusbelieknek: „Isten ajándéka ez”. (II.r.8.v.)

Kimondhatjuk azonban azt is, hogy a tudás az erkölcs és a hit néhány vonatkozásban egymásra utaltak. A tudásnak vannak olyan szakaszai, melyek feltételezik a hitet és az erkölcsöt. Mivel nem minden ismert előttünk, a tudást a hit egészíti ki. Tudás nincs hit nélkül és hit sincs tudás nélkül. „A tudás ellenőrzi a hitet, a hit kiegészíti a tudást.” A tudás valóságtényekre, az erkölcs értékítéletekre támaszkodik, a hitben e kettő egybeforrik, úgy, hogy a vallásban a legfőbb valóság egyúttal a legfőbb érték is. Értékítéleteket alkot-

ni még nem vallás, ez csak akkor válik azzá, ha minden értékítélet mögött az ember felfedezi az Istent, mint az értékek forrását. Csak ekkor beszélhetünk vallásos hitről a szó igazi értelmében.

Ami a tudás világában a tapasztalás, az a hit világában a kijelentés.

A kijelentés életünket Istenhez fűző szál és annak megértése.

Martineau szerint: a kijelentés Isten egyetemleges felhívása emberi mivoltunkhoz, Varga Béla ezt így egészíti ki: „emberi mivoltunk felhívása Istenhez.”

Minthogy a vallás Isten megismerése, tisztelése és hívése, természetes, hogy vallást kijelentés nélkül el nem képzelhetünk.

Hogy mit jelent számunkra, unitáriusok számára, akik elfogadják annak szokásos dogmatikus jelentését. A zsoltáríró kérdése: „Hol van a te Istened?” – egyenlő az önmagunkról valló számadással, ugyanakkor felvet egy másik kérdést is: „ki vagy te?” A kijelentés annak bizonyosága, hogy Isten közel van hozzánk, vagyis, hogy eljutottunk odáig, hogy megismerjük őt. A kijelentésben Isten megtalálja az embert és az ember az Istent, mely találkozás csakis a szellemrokonság révén jöhet létre. „Kijelentés mindenhol lehetséges, ahol van szellem.” (T. Troelsch) A kijelentés az egész életet jelenti és mint ilyen semmilyen körülmények között nem korlátozható egyes esetekre. A kijelentés területén nincs más tekintély, mint a szellem szabadsága. Beszélhetünk-e a kijelentéssel kapcsolatban, objektívről, vagy szubjektívről? – nem, mert ebben az esetben nincs sem objektív sem szubjektív, mint ahogyan nem létezik sem belső és külső. A kijelentés nem támaszkodik sem külső sem természetfeletti bizonyítékokra, amit benne megkülönböztethetünk az isteni és az emberi. Ez a kijelentés dialektikai útja!

A kijelentés lelki hatása abban áll, hogy Istennel való szembekerülésünk a saját magunkkal való szembekerülésünket eredményezi, miközben meglátjuk magunkat a tökéletes isteni szellem tükrében, és ez emberi gyengeségünk tudatára ébreszt. A kijelentésnek az első lépése tehát nem más, mint az isteninek az emberitől való megkülönböztetése. A kijelentés tehát egy értékelési processzus, melyben az ember

egyfelől a saját, másfelől pedig az isteni szellem mértékének tudatára jut. Ez az első lépés! A második lépés: emberi életünk, istenihez való kapcsolása, melyben nekem a teremtménynek megadatik az a lehetőség, hogy Isten fiává legyek, de soha nem téveszthetem szem elől a legmagasabb értékmérőt. Ez nem más mint Istenbe való belekapcsolódás, ugyanakkor hatalmas lépés az önmegvalósulás felé. Mindennek alapfeltétele az Istenbe vetett hit, mert a hit és a kijelentés egymástól elválaszthatatlanok. „Nincs kijelentés hit nélkül és nincs hit kijelentés nélkül.” (Troeltsch).

A kijelentés mindig személyes jellegű, létrejöhet minden egyes lélekben, ahol a lélek dinamikus ereje megtalálja az Istennel való kapcsolatot.

A kijelentés isteni behatásra keletkezett élmény. Elmondhatjuk azonban, hogy nem minden vallásos tapasztalat kijelentés, mert némely vallásos élmény elvész a misztikus homályban. Csak olyan élmény lehet kijelentés, melyben az isteni sugár nem homályosul el, ugyanakkor minden emberi szubjektivitáson áttörő igazsággá minősül. Ilyenformán a kijelentés az egyetemes megvalósulása az egyesben, így nem lehet misztikus vízió, mert elsősorban vallásos, ugyanakkor erkölcsi igazságokat foglal magába. Ez a tartalom az, mely kiemeli a kijelentést az egyéni tapasztalás szűkös határai közül és egyetemes jellegét kölcsönöz neki. Kijelentés tehát az, ami feleletet ad arra a két kérdésre, hogy mit kell hinnünk és mit kell cselekednünk.

Van olyan felfogás is, miszerint a kijelentés nemcsak vallásos igazságokra épül, hanem épülhet a külső világ, vagy a természet látható tényeire is. E felfogás vallója Channing, aki kijelenti: „A természet és a kijelentés egymással nem ellentétesek”. Ezzel szemben a történelem és a tapasztalat arra tanít, hogy amikor kijelentésről beszélünk, akkor Isten erejének hatását kell megérezzük személyes életünkben. Pascal mondja: „az emberi dolgokat ismernünk kell, hogy szerethessük, az isteni dolgokat pedig szeretnünk kell, hogy megismerhessük”. Ilyenformán kimondhatjuk, hogy a szeretet a szülőanya minden kijelentésnek.

Végül nem marad más hátra, mint megvizsgálni, hogy mit jelent a Bibliában levő, főleg a Jézus személyén át történő kijelentés a mai ember számára? Nemcsak személyes vallásos tapasztalatok útján juthatunk kijelentéshez, hanem mások is közölhetnek velünk. A mások által közölt kijelentés csak abban az esetben válik igazán kijelentéssé, ha egyfelől mozgásba tudják hozni bennünk azokat az erőket, me-

lyek Istennel való kapcsolatainkra irányulnak, másfelől, ha olyan vallásos igazságokat közölnek, melyek új tartalommal töltik meg a lelket.

Az előbb elmondottak határozzák meg Jézusnak az evangéliumokban kijelentett tanítását. Mégpedig: azt, hogy az evangéliumok útján az emberiség olyan igazságok részesévé lett, melyek megmutatják az embernek Istenhez való tökéletes viszonyát, továbbá azt, hogy Jézus személyesen élte át mindannak igazságtartalmát, amit tanítványaival közölt. Egyszerűen felismerte Isten tisztán szellemi természetét és az emberi léleknek az istenivel való rokonságát. Közelebb hozta Istent az emberekhez és az embereket az Istenhez. „Az Isten lélek és akik őt imádják szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.”

Ilyen magasrendű kinyilatkoztatás sem azelőtt sem azután nem hangzott el a vallás világában Isten lényegét illetően.

Tökéletesebb képet alkotni Istenről, mint amelyet Jézus alkotott, mindmáig senkinek sem sikerült. A keresztény vallás nagy szellemei csakis általa próbáltak eljutni istenközelségbe. Az evangélium tehát, utólérhetetlen mintaképe minden lehetséges kijelentésnek. Sajnos a Jézus által előnkbe állított mércét mindmáig nem sikerült elérnünk, így a szeretet evangéliuma megvalósításra váró feladat mindannyiunknak.

Bultmann élesen elválasztja a Jézusi tanításokat az ő személyes életétől, mondván, hogy az evangélium nem azért értékes, mert Jézus tanította, hanem önmagában értékes a benne levő igazságok tartalmánál fogva. Mi sem azért tartjuk értékesnek az evangéliumot, mert Jézustól származik, hanem a benne foglalt igazságokért. Jézus személyes élete ettől eltekintve épp olyan értékes, mint az evangéliumokban levő tartalom. Jézus élete magában is kijelentés! – az elmélet és a gyakorlat csodálatos egybefonódása.

A fentiekből nyilvánvaló, hogy a kijelentést ma sem nélkülözhetjük. Szükségünk van rá, hogy felismerjük egyéni és társadalmi életünk irányító elveit, hogy megtaláljuk az Istenhez vezető helyes utat.

Egyetlen társadalomnak, egyetlen közösségnek sem volt nagyobb szüksége a kijelentésre mint a miénknek. A nagy kijelentések ideje nem zárult le, mert ma is az egész világ sóvárogva várja Isten fiának megjelenését. Ezért kell felkészülnünk újabb kijelentések befogadására, hogy bennünk embereken valósulhassanak meg Isten örökkévaló és fennkölt céljai.

Dr. Sztankóczy Zoltán

Ferencz József Kátéjának metamorfózisa

Bevezetőben először egy mondat a címről. A metamorfózissal a cím arra akar utalni, hogy az először 1864-ben megjelent Káté az 1991-ben megjelent 20. kiadásig folyamatosan megújuló átdolgozásokon ment át, amelyek során olyan új szövegek is megfogalmazást kaptak, amelyek lényegükben térnek el az

eredeti tartalomtól, de ezek az alapvető változtatások csaknem észrevétlenek maradtak. A bevezető második megjegyzésében arra lehetne választ várni, hogy mi indokolja a jelenlegi 1991-ben kiadott Káté tartalmának áttekintését és mérlegelését. Ehhez három indokot is figyelembe lehet venni. Az egyik, hogy a ma-

gyar unitarizmusnak ma a Káté az egyetlen nyilvánosan megismerhető és általánosan használt olyan kiadványa, amely áttekintést nyújt alapvető hitelveiről. A másik, hogy a „Korunk unitarizmusa” címet viselő konferenciák keretében az alaphelyzet értékeléséhez szükséges volt az előző századforduló és a mostani századforduló közötti hitelvi fejlődés áttekintésére is. A harmadik, hogy ennek az áttekintésnek a keretében fel kellett fedezni azt a változtatást, amelyet 1947–48-ban vezettek át a Kátén. Olyan módosításokról volt ugyanis itt szó, amelyek viszonylag simán mentek végbe, annak ellenére, hogy lényegbevágó hitelvi és egyházpolitikai átforgalmazást, valóban metamorfózist eredményeztek. Minthogy azóta már a második-harmadik nemzedék is váltotta egymást, az átalakítás már olyannyira feledésbe ment, hogy a korábbi, a két világháború közötti hitelvi és egyházpolitikai irányvonal megszakadására és feladására nem csak híveink, de maga a lelkes kar is aligha emlékezik már. Hozzáfűzhetjük, hogy fél évszázaddal ezelőtt ezeket a pályamódosító tartalmú változtatásokat, nagy nyomtaték ellenére nem zsinati és még csak nem is főtanácsai szinten tárgyalták meg, hanem 1947-ben a képviselő tanács jóváhagyását elegendőnek ítélték. Tekintettel arra, hogy a nagy módosítás a 12. 13. kiadások között ment végbe és a 13.-tól a jelenlegi kiadásig kisebb változtatások ellenére az irány lényege ugyanaz maradt, a század első felének Kátéját a 12., a század második felének Kátéját a legutolsó 20. kiadás alapján értékeljük és vetjük össze egymással.

Az elmúlt századfordulón az unitarizmusról három általános ismertetést célzó kiadvány állt rendelkezésre, az Unitárius Káté, az Untárius Kis Tükör és a Hittan. Az első 1864-ben, a második 1875-ben, a harmadik 1902-ben jelent meg. A Kis Tükörben a fő cél az egyház történetének a bemutatása volt, a hitelvekkel a másik két könyv foglalkozott. A Hittant közel három évtizeddel megelőzte a Káté, és ez utóbbi, hogy pótolja a még hiányzó Hittant is, a kérdés-felelet szövegeket meglehetősen bő magyarázatokkal látta el, amelyeket a későbbi kiadások is megtartottak a Hittan megjelenése után is. Tekintettel arra, hogy mind a három könyvnek a szerzője Ferencz József (1876 előtt kolozsvári lelkész, utána pedig 1928-ig püspök) volt, a közöttük szükséges tartalmi egyezés teljesen megvalósulhatott. Ez az egyezés még az 1943-ban megjelent második kiadású és átdolgozott Hittan és az ugyanebben az évben kiadott ugyancsak átdolgozott Káté között lényegében fennmaradt. Az 1947-ben kiadott következő Kátét már nem kísérte a Hittan további kiadása, így nincs is lehetőség arra, hogy a Hittan és a Káté tartalmát századunk második felében a korábbi évtizedekhez hasonlóan összehasonlíthassuk. Az unitárius hitelveknek a század második felében végbement alakulásáról ezek szerint csak a Kátéra támaszkodva alkothattunk képet, minthogy ebben a fél évszázadban teljesen átfogó hittani kiadványok nem jelentek meg. Mielőtt azonban kísérletet tennénk a Kátéból kikövetkeztethető teológiai pályamódosításra, hasznos lehet a századunkban végbement teológiai irányváltások vázlatos áttekintése is. A két világháború közötti időben olyan változások következtek be a nyugati társadalmakban, amelyek még az előző évszázad „mo-

dernek” minősített társadalmainál is radikálisabban fordultak el a vallásos világképtől és fordultak a racionalizmus-materializmus felé. Ebben a „posztmodern” korban a korábban keresztény társadalmakban az elvilágiasodás, a szekularizáció vált uralkodóvá, amivel párhuzamosan viszont a kereszténység társadalmi szerepe fokozatosan egyre halványodott. A vallástalanság térhódítását és saját befolyásának visszaszorulását tapasztaló kereszténység két irányban igyekezett ellensúlyozni. Az egyikben a nyitás volt a jellemző mind a tudománnyal, mind a társadalmi átalakulással szemben és ezzel együtt a kereszténységen belüli együttműködésben az ökuméné nélkülözhetetlenségének felismerése. A másik irány ezzel ellentétes megoldásokhoz folyamodott és a jövő bizonytalansága helyett a múlt biztosságára épített, a múlt alapjaihoz és kereteihez ragaszkodott, nyitottság helyett pedig a befelé fordulást, az elszigetelődést választotta. Az évszázad második felének tapasztalatai azt tükrözik, hogy csak az első irány vezethet a jövőbe, csak az ígér kibontakozást és megoldást. A két változat közötti választással a 20. század első felének unitarizmusa is szembekerült. Jelenünkből visszatekintve minden kétségen felül állítható, hogy korának legnagyobb tekintélyű unitárius teológusa (Varga Béla) az első irányba akart fordulni. A Káté szövegének elemzése alapján viszont arra a következtetésre juthatunk, hogy végül is nem az általa vallott irány valósult meg és a magyar unitarizmus inkább a másik irány felé tájékozódott, az ökuméne és a nyitottság helyett a befelé fordulásban és a saját különállásában vélte megtalálni a helyes választ. A következőkben arra teszünk kísérletet, hogy a század első felének utolsó és a század második felének utolsó kiadású Kátéinak szövegein keresztül tegyük mérlegre azt az állításunkat, hogy valóban nagy horderejű és meghatározó jellegű volt-e a két időszak közötti pályamódosítás, valóban metamorfózis volt-e vagy inkább csak a lényegét nem érintő, és a húsz kiadás során máskor is végrehajtott kisebb horderejű átdolgozás történt ebben az esetben is.

A Káté 1943. évi 12. kiadásában az unitarizmus egyértelműen vallja a keresztény anyaszentegyházhoz való tartozást, amelynek nagy családként minden Jézus Krisztus tanításait követő keresztény gyülekezet a tagja. Az ebben a Kátében megfogalmazott unitárius hitvallásban is az áll, hogy: „Hiszek egy közös (egyetemes) keresztény anyaszentegyházat”. Jelenlegi Káténkben elmaradt az egyetemes keresztény anyaszentegyházhoz való tartozás megvallása, és csak az unitárius anyaszentegyház kap benne helyet, amelyhez nem a Krisztust megvallók, hanem a Jézust vallók tartoznak. Módosult a hitvallás szövege is, ahonnan ugyancsak kimaradt az egyetemes keresztény anyaszentegyházban való hit megvallása, és helyébe az unitárius egyház hivatásában való hit megvallása lépett. Aligha vonható kétségbe, hogy a Káté újabb szövege a korábbival egybevetve, az unitarizmus és a kereszténység többi hitfelekezete közötti elhatárolódást tükrözi, az ökuméne gondolatától és gyakorlatától való távolodást akkor, amikor éppen annak erősítése került általánosan előtérbe.

Ha talán nem is közvetlen ok és okozati összefüggésként, de a Káté 1947. évi módosítása után a következő évben az Egyházak Ökumenikus Tanácsa amszterdami ülésén kimondotta, hogy a jövőben csak a Szentháromságot valló keresztény egyházak tartozhatnak a szervezetbe, és a korábban aktívan résztvevő unitárius egyháznak el kellett hagynia a szervezetet. Az átdolgozott Káté ehhez az elkülönüléshez szöveges alátámasztást is nyújtott, amikor a keresztény elnevezés magyarázatát, eltérően a korábbi Káték helyes értelmezésétől, nem Krisztus követésében (christianus) jelölte meg, hanem Jézus követésében, ami nyilvánvalóan tarthatatlan. Még határozottabban fogalmazta meg ezt a gyökeres elkülönülést az 1968-ban kiadott Kiss Elek-féle Káté, amely szerint a kereszténységben külön veendő a unitárius egyház egyrésztől és minden más keresztény egyház másrésztől, abból a lényeges különbözőségekből következően, hogy az előbbi Jézus-követő, míg az utóbbiak Krisztus-követők. Nyilvánvalóan itt érkezünk el az elhatárolódás egyházpolitikai programjának teológiai-krisztológiai valódi indítékához. Mielőtt azonban ennek tárgyalására térnénk át, indokolt lenne annak mérlegelése, hogy most, fél évszázaddal a fordulót jelentő lépés megtétele után, milyen előnyöket hozott az unitárius hit és egyház számára a kereszténységben belüli helyzetének ez a módosítása. Nem kerülheti el figyelmünket az a tény, hogy a nagy keresztény egyházak is egyre inkább felismerik az ökumenikus gondolkodás, hit és egyházpolitika nélkülözhetetlen szerepét, és ezt már nem az egyes egyházak sajátosságainak és önállóságának feladásával akarják elérni, hanem az egységet a különbözőségben elvének követésével. Kisebbségi egyházak számára az ökuménétől való távolmaradás kettős hátránnyal járhat. Egyrészt ugyanis nem tudnak lépést tartani a társadalmi tudás és gondolkodás dinamikájának a vallásos hitre gyakorolt hatásával és egyre konzervatívabb tartalmúakká válnak. Másrészt, ezzel együtt befelé és a múlt felé fordulva, szektás vonásokat vehetnek fel. Itt most nem a szervezeti ökuménére kell gondoljunk, hanem arra, hogy a szervezeteken kívülállóan is és attól függetlenül is igyekezzünk felhasználni a nagy történelmi egyházak hitrendszerében, teológiai tudományában elért új lépéseket, és mérlegelve azokat, dönthessünk esetleges hasznosításuk, átvételük tekintetében. Ha őszintén szembenézőnk az elmúlt fél évszázad hittani, vallástani termésével és egybevetjük az előző fél évszázadban elért helyzettel, akkor bizony meglehetősen szerénynek kell maradjunk még annak figyelembevételével is, hogy a politikai helyzet játszotta ebben kétségtelenül a meghatározó szerepet. Posztmodern korunkban az ökumenikus gondolkodás és együttműködés olyan parancsoló szükségesség, hogy nem lehet helyette sikeresen más utat választani és követni.

A keresztény anyaszentegyház egyetemes jellegének feloldásával és az unitárius anyaszentegyház különállásának kijelentésével párhuzamosan 1947 óta megváltozott a kereszttség értelmezése és gyakorlata is. Eddig az ideig az unitáriusok is az általános keresztény keresztelési formulát alkalmazták és „Az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek a nevében” kereszteltek. A korábbi Káték meg is magyarázták, hogy ez nem a Szentháromság nevében való kereszttséget jelent. Ám ennek ellenére mégis éppen ez lehet a hi-

vatkozási alapja az általános keresztény kereszttségi formula elhagyásának, aminek eredményeként a formula megválasztása elvileg kötetlenné vált. Az egyetemes kereszténységben azonban a kereszttségnek szentségi jellege van, és formulája általános érvénnyel egységesen a Máté-evangélium befejezésében olvasható, az apostolok kiküldésekor mondott jézusi szavakhoz igazodik. Minthogy az unitárius egyház ezzel az egész kereszténységben érvényes gyakorlattal hagyott fel, számolnia lehet azzal a következménnyel, hogy más keresztény felekezetek kétségbe vonhatják az unitárius kereszttség keresztény érvényességét. A modern bibliakutatás eredményeképpen nem volna nehéz megcáfolni a mátéi keresztelési formula közvetlen jézusi eredetét. A legtekintélyesebb teológusok egész sora állítja, hogy Jézus nem erre a tapasztalati világra tért vissza feltámadásakor, hanem a transzcendens létezésbe lépett át. Ilyen módon tanítványai a valóságban már nem találkozhattak vele, és tőle élő szóban üzenetet sem kaphattak. Az Apostolok cselekedeteiben olvasottak szerint éppen a vezető tanítvány, Péter sem ismerte ezt a jézusi üzenetet, hiszen egészen másképpen „Jézus Krisztus nevében” hivatott a kereszttségre. Ugyanakkor teljeséggel elfogadható, hogy Máté közösségében valóban ehhez a formulához igazodva kereszteltek és később ez vált általánossá a kereszténység egészében. Teljesen megalapozatlan és történelmietlen volna minden olyan állítás, hogy ebben a mátéi formulában a Szentháromság gondolata vagy hite jelent volna meg már a Jézus halála utáni első keresztény nemzedéknél, közel három évszázaddal az egyetemes zsinatok előtt. Mindezt ki lehetne egészíteni azzal a kételkedéssel is, hogy Jézus ilyen tartalmú, saját személyére való keresztelést és önmagának az Atyával egy szintre való helyezését kijelenthette volna. Ezek szerint a kereszttségnek Jézus valóságos üzenetére való visszavezetése ugyan megcáfolható lenne, de az a tény már nem, hogy a keresztény hagyomány ezt a formulát őrizte meg és hagyta örökül azóta is nemzedékről-nemzedékre. Minthogy a kereszténység egésze ezt vallja érvényesnek és semmiképpen sem ütközik az evangéliumra épült unitárius hitelvekkel, aligha lehetne meggyőző érveket felhozni a keresztény kereszttségről való lemondás és helyette csak az unitárius egyházba való felvételre szóló keresztelés mellett. Lehet viszont azzal a hátrányos következménnyel számolni, hogy unitárius szülők is – különösen vegyes házasságokban – inkább választják az általános érvényű hagyományos keresztény, mint a szűkebb érvényű unitárius kereszttséget, ha ez a különbség valahol, valamikor nagyobb nyomatókat kap.

A fentiekben bemutatott változtatások mögött világosan felismerhető a teológiai-krisztológiai indíték, ami három Káté egybevetéséből egyértelműen előtűnik is állhat. A 12. kiadás a Názáreti Jézust a Krisztusnak vallja, azon az alapon, hogy az ő tanításai révén juthatunk el Istennek igaz ismeretére és földi boldogságunk valamint mennyei üdvösségünk munkálására. A 20. kiadás Jézust már nem vallja Krisztusnak és elhagyja azt a hitelt, hogy az ő tanításai segítenek minket a földi boldogság és a mennyei üdvösség eléréséhez. Változatlanul vallja azonban, hogy az ő prófétai munkássága és tanításai jelentik Isten igaz ismeretének legbiztosabb

útját. Ugyanez a kiadás megismétli azt a hagyományos unitárius alap-hitelt, hogy Jézust valóságos emberként nem vallhatjuk Istennek is. A Kiss Elek-féle Káté szövegesen meg is indokolja, hogy Jézus Krisztusként megvallását az unitarizmus miért hagyta el. A megokolás szerint az unitáriusok azért nem vallják Jézust Krisztusnak, mert a Krisztussága egyenlő lenne Jézus istenségével is, ami összeegyeztethetetlen az unitárius egyistenhittel és Jézus valóságos emberi, de nem valóságos isteni természetével. Mi-előtt az unitarizmus jezuológiai-krisztológiai útkeresését közelebbről is mérlegre tennők, előrebocsájtanánk egy általános érvényű helyzetbemutatót, amely azt állítaná, hogy a kereszténységen belül Jézus Krisztusságának és istenségének megvallásában lényegében négy alaphelyzet tárul elénk a hitelvekből, illetőleg dogmákból. Jól ismert, hogy a nyugati hagyományos (ortodox) kereszténység Jézust a mindenség Uraként, Pantokrátorként úgy vallja valóságos Istennek, hogy valóságos emberi természete alig kap figyelmet. A hagyományos unitarizmus – a 20. század közepéig – Jézust valóságos embernek vallotta, akit úgy vallott egyúttal Krisztusnak is, hogy a Krisztus megnevezést ezzel együtt valóságos isteni természetnek is elfogadta volna. Az evangéliumok tanúsága szerint ehhez volt hasonlítható Jézus tanítványainak és követőinek Krisztus-hite is. A negyedik álláspont nem tette magáévá Jézus krisztusi szerepét és nem fogadta őt el Isten messiási küldöttjének. Az evangéliumok szerint ez a nézet a Jézus-követők körén kívül állókra, a népre, a farizeusokra és írástudókra volt a jellemző. A hagyományos unitarizmus ember-Krisztus megvallását felváltó ember-Jézus megvallás ezzel a kereszténységen kívüli nézettel hozza közös nevezőre a 20. század második felének unitarizmusát.

A fentebb elmondottak szerint az unitarizmus azért hagyta el hitelvei közül Jézus Krisztus-voltának megvallását, mert a Krisztus-megvallás egyet jelentene Jézus Isten-volta megvallásával. Ez a felfogás azonban semmiféle evangéliumi vagy újszövetségi hivatkozással nem támasztható alá. Igaz ugyan, hogy a 4. és 5. évszázadok egyetemes zsinatain kimondották Jézusnak kettős természetét, miszerint ő valóságos ember és valóságos Isten is lenne, ám ilyen állítás Jézus életében soha el nem hangzott, kortársai őt Istennek soha nem vallották. Olyan hely viszont van az evangéliumban, ahol a tanítványok a földi, az élő Jézust vallják a Krisztusnak „Tu es Christus, Te vagy a Krisztus.” Ez azt jelzi, hogy Jézus valóságos emberi természetével, valóságos Isten-volta nélkül volt a Krisztus a tanítványok számára. Századunk első feléig négy évszázadon át vallott és a Káté 12. kiadásáig tanúsított ember-Krisztus, és a század második felében elfogadott ember-Jézus megvallás közötti váltás mögött a krisztus-fogalom tartalmának eltérő értelmezése húzódott meg. Az evangéliumi hagyomány meglehetősen egyértelműen foglalt állást Jézus küldetését illetően akkor, amikor az eszkatologikus feltételek kíséretében rövidesen elérkező Istenuralom (Isten országa) evangéliumának hirdetésére Isten küldöttjeként jött a világba.

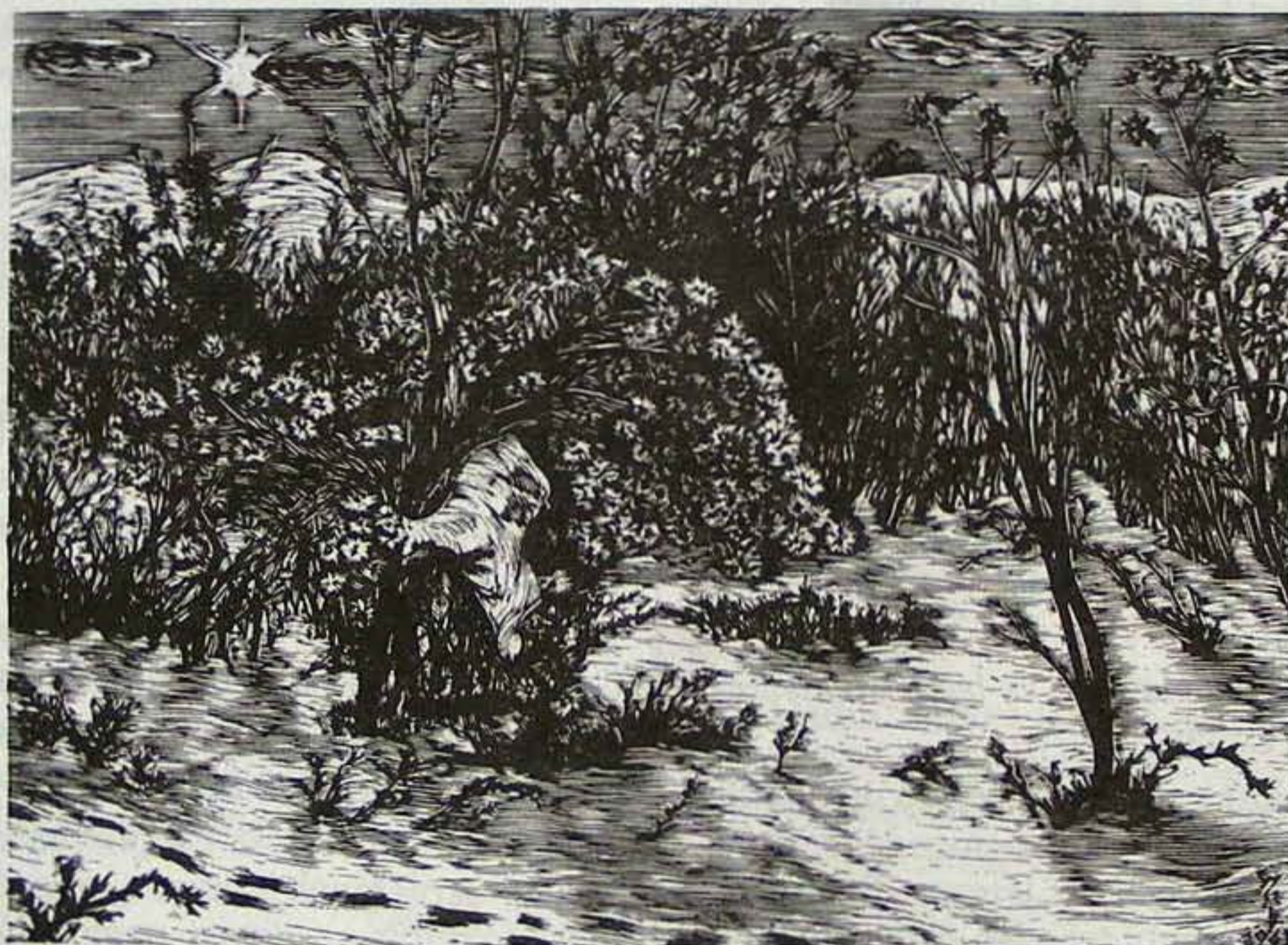
Az unitarizmus a 12. Kátéig és a 13. Kátétól egyaránt azt vallotta és vallja, hogy az emberiség vallási fejlődése az Istentől küldött kivételes emberek munkálkodása, tanítása és életpéldája követésével valósul meg. Egyértelműen következik ebből az is, hogy a Názáreti Jézus Isten küldöttjeként jött a világba, úgyszintén az is, hogy erre a küldetésre való kiválasztottsága és ennek a küldetésnek a teljesítése jelenti az ő felkentségét, messiás-szerepét, krisztusságát. Az evangélizmusra épülő krisztológia ennek megfelelően „küldött-krisztológiát” jelent. Jézus halála után olyan krisztológiai utak formálódtak meg, amelyek Jézus krisztusi szerepét részben kiemelték az evangéliumi hagyomány kereteiből, részben pedig az evangéliumi hagyományt a küldött-krisztológiától eltérően egészítették ki. Ezekre a különböző irányokból érkező hatásokra épültek fel azok a krisztológiai válaszok, mint például a kereszt-krisztológia, a születési krisztológia, a megtestesülési krisztológia, a preegzisztens-krisztológia, stb., amelyeknek közös vonása, hogy messze túlérnek az evangéliumi hagyomány alap-üzenetén. Az unitarizmus magát következetesen jézusi, evangéliumi kereszténynek vallva, érthetően határolja el magát ezeknek a hatásoknak nagy részétől, illetve tulajdonít nekik eltérő magyarázatot és jelentőséget. Mindazok az evangéliumi elbeszélések, amelyek Jézus születés előtti létezéséről, természetfeletti származásáról, szüzi születéséről, majd halála utáni földi feltámadásáról és megtapasztalt mennybemeneteléről tudósítanak, főképpen Jézus küldetésének, személyének és kijelentéseinek hitelességét, isteni eredetét voltak hivatottak igazolni. Az unitarizmus kezdettől fogva vallja, hogy az ember lelke, tudata képes a transzcendens isteni létezéssel, a lélek- és szeretet-Istennel hitében találkozni. Ugyanezen a módon úgy vallja, hogy Jézus Istennel teljes és tökéletes lelki összhangban élt, gondolkodott és cselekedett, és ezt az összhangot tanította és mutatta tanítványainak, követőinek is. A keresztény emberek Istent az Atyát, Isten uralmát, országát, az igaz útra való megtérést, az örömezetbe, az evangéliumba vetett hittől és életviteltől elnyerhető szabadítást, megváltást Jézusra építhetik.

Minthogy a kereszténység hite és vallása a Jézustól kapott kijelentésre épül, az egész kereszténységet és benne az unitarizmust is a vallástudomány kijelentett vallásnak jellemzi. Káténk a 12. kiadásig ezt következetesen vallotta is, hiszen úgy látta Istent és Isten országát, ahogy Jézustól kapta. Jelenlegi Káténkban természetesen ugyancsak az áll, hogy minket is ő tanított meg Isten igaz ismeretére és szeretetére, ezért ő volt Isten legnagyobb prófétája. Nem követi azonban a jelenlegi Káté azt a 12. kiadásban még olvasható minősítést, hogy a kereszténység kijelentett vallás lenne. Jézus küldetésének tartalma azonban éppen a kijelentés volt, az ő tanításai az isteni kinyilatkoztatást célozták, és éppen ebben határozható meg küldetésének, személyének és szerepének krisztusi, messiási jellege. A keresztények számára ő azért a Krisztus, mert ő közvetlenül adta nekünk Isten által közvetített üzenetét, evangéliumát. A Názáreti Jézus valóságos ember-volta egyáltalán nem áll ellentétben az ő Krisztus-voltával és azzal, hogy az ő evangéliuma jelenti a mi hitünk alapját is. Ellenkezőleg, számunkra éppen az jelent kivételes értéket,

hogy ő valóságos emberként kapott képességet Isten és Isten országa igaz tartalmának megértésére és hirdetésére. Ha nem is tudjuk elérni az ő valóságos emberi természetének tökéletességét, az ő követése mégsem lehetetlen feladat számunkra – valóságos emberek – számára sem. A legutolsó kiadású Káté szerint Isten létének ismeretére a teremtett világ rendjéből, a teremtett emberben lévő tehetség adományából lehet bizonyossághoz jutni. Ebből az állításból azt a következtetést is le lehetne vonni, hogy a teremtett világ és az ember tapasztalati megismerése (például a kozmológia és az antropológia művelése is) mindenkit, de elsősorban az ezekkel foglalkozó szakembereket el kellene vezessen Isten megismerésére, legalábbis megsejtésére. Ezzel szemben éppen az állapítható meg, hogy a világ és az ember egyre mélyebbre ható kutatása és megismerése általában inkább az isteni létezéssel szembeni kételkedést, bizonytalanságot erősíti. A század első felének unitarizmusa okkal ragaszkodott ahhoz a felfogásához, hogy a transzcendens és immanens létezésű Istent az ember elsődlegesen saját szellemi-lelki öntranszcendenciája révén tudja felfogni, azaz nem a teremtett világ megismerése, hanem a teremtő Szellemben, Istenben vetett hite ad számára bizonyosságot, ami viszont az Istentől eredő kinyilatkoztatásra, kijelentésre épül.

Az egyistenhívő vallások közös vonása, hogy kijelentésre, kinyilatkoztatásra épülnek, amelynek keretében Isten kivételes, kiválasztott élő ember tudatán keresztül ismerteti meg magát az emberiség egyes csoportjaival és ezeknek egy része képes is arra, hogy a kijelentést saját tudatába, lelkébe be is fogadja. Az így hívővé vált emberek a kijelentő isteni küldött személyén és kijelentésén keresztül, az ő közvetítésével jutnak el a magát velük is megismertetni akaró Istenhez. Ezeknél a „kijelentett vallásoknál” a hit elválaszthatatlan a kijelentő személyétől és a tőle kapott kijelentés tartalmától. Az egyistenhívő vallások kijelentői közvetlen hitelmény-

ben fogadják be Isten szavát, akaratát, majd adják tovább saját követőiknek. A hívők gyülekezetében a kijelentést prédikátorok, tanítók adják tovább már nem közvetlen kijelentésekben, hanem azokra támaszkodó tanításokban. A kijelentés eredetiségével szemben a tanítás csak származékos, tehát semmiképpen sem azonos rangú és rendű. A Káté 12. kiadása még határozottan vallotta a kereszténység és benne az unitarizmus kijelentett vallási jellegét. A legújabb kiadás elhagyja ezt a kijelentett vallási jelleget és csak tanítottnak minősíti és vallja. Ez érthetően következik abból a helyzetből, amely Jézus krisztusi szerepe helyett a tanítómestert látja benne. A kijelentés tartalmának elfogadása a kijelentő személy kivételes küldetési szerepe nélkül nem lehetséges, és a kijelentés egyszerű tanítássá való átminősítése együtt jár a kijelentő (krisztusi) küldött tanítómesteri megvalósulásával. Jézus azonban semmiképpen sem hagyott kétséget abban, hogy küldetését, a kijelentésre kapott felkentséget közvetlenül Istentől, az Atyától eredeztette, úgyszintén abban sem, hogy ő hitelesen az Atyától kapott kijelentés ígeit adja tovább tanítványainak, követőinek. Jézus ennek értelmében elsősorban nem tanított, hanem kijelentett. Az evangéliumokban ugyan tanítások is olvashatók, ezek azonban – ha valóban Jézustól származnak – mind az eredeti kijelentések magyarázatát szolgálták, azok jobb megértése érdekében. Olyan jézusi tanítások, amelyek részben vagy egészben nem közvetlenül a kijelentést, Isten és Isten uralma evangéliumának üzenetét magyarázzák, aligha származhatnak magától Jé-

Tavalyi selymes, vén iszalag,
mogyoró barkája
gyengülő ezüstös napfényben.
Riadt nyúl futott el.
Lábnyma felkéklik a hóban.

FEBRUÁR

Kolozsvári Hajtásvölgy, késő délután.
Körömhasogató fagyban vacogva
csakis állva dolgozhattam.
Úgy érzem, ma sem bántam meg.

zustól, és bizonyára utólagosan formálódtak meg a korai közösségekben. Jézus küldetése így nem a tanítómesteré, hanem a küldött felkenté, aki valóságos emberként jutott el Isten szavának, akaratának megértéséhez és válhatott Isten üzenetének emberi közvetítőjévé, a keresztény hit ember-Krisztusává.

Idei évfolyamunkat Gy. Szabó Béla „Hónapok” című fametszetei díszítik. Idézzük a művész gondolatait, amelyet az 1973-ban Kolozsvárott kiadott albumhoz fűzött:

„Minden születik, él és elpusztul, fűszál, évszázados fenyő egyaránt. Így a táj is.

Kiskorom óta rajongva bámulom a fákat-virágokat, azzal a meglepő tanulsággal, hogy öngyil-

kos növény nincs. Százszor is levághatod a fűzfa ágát: újra kihajt. Megölheted, de míg él, életkedvét elvenni sohasem tudod. Városaink egyre nyesett fái tudnának erről sokat beszélni. Csüggedéseinkben példát mutatnak.

A „Hónapok” hitvallás a természet olyan szépségei mellett, amelyeket az ember – legalábbis addig, amíg lerajzoltam – még nem bontott meg.

Korunk unitarizmusa

A Magyarországi Unitárius Egyház (a továbbiakban: MUE) Teológiai Intézete a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara közreműködésével 1997. november 6-án és 7-én egész napos konferenciát rendezett, amelyen folytatta az 1993-ban elkezdett konferenciasorozatát.

A nagyszámú résztvevő között a címben szereplő kérdés több neves külföldi és hazai szaktekintélyét üdvözölhettük: **André Gounelle** professzort a franciaországi Montpellier-ből, **dr. Szabó Árpád** professzort, a Romániai Unitárius Egyház püspökét, **dr. Rezi Elek** professzort, a Romániai Unitárius Egyház főjegyzőjét, a Romániai Unitárius Egyház több esperesét és lelkészét, valamint a MUE részéről **Bencze Márton** püspököt, **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyzőt, **dr. Sztankóczy Zoltánt**, a hazai Teológiai Intézet felügyelő gondnokát, **dr. Somogyi Lászlót**, a Teológiai Intézet tanácsadóját és a hazai unitárius egyház számos tagját, közöttük több lelképásztort.

A lapban rendelkezésre álló hely korlátozott volta miatt a kétnapos konferencián elhangzott 14 előadás, és az egyes előadásokat követő hozzászólások részletes ismertetése meghaladja a jelen beszámoló keretét. Előjáróban viszont tájékoztatom a lap olvasóit, hogy az előadások teljes szövege a MUE könyvtárában minden érdeklődő számára hozzáférhető.

Következzenek tehát az előadások címe, és tartalmuk rövid ismertetése.

1. *Jézus születésének értelmezése korunkban.* (Dr. Somogyi László)

A Bibliából megismert ún. „leszármazási táblázat” mellett lényeges szerepet szánt az előadó a hitnek, megemlítve, hogy egy „veszélyes” műfajjal állunk szemben.

2. *Jézus Krisztus feltámadásának és lelki jelenlétének hite.* (Dr. Sztankóczy Zoltán)

A mi keresztény hitünk alapja a jézusi kijelentés, amely kétezer év óta nemzedékről nemzedékre folyamatosan megújul. A transzcendens létezés dimenziójában Jézus örök élete ugyanúgy teljesen érthető, mint a mi életünké, amely egy-egy véges láncszeme az élet végtelennek felfogható láncolatának.

3. *A példázatok üzenete a mai hitünk számára.* (Orbókné Szent-Iványi Ilona)

Több bibliai példázat ismertetése után néhány általános érvényű megállapításból: Jézus az embertől függetlenül soha nem használ természeti képeket. A jelképes példázatok tanulmányozása során arra a következtetésre lehet jutni, hogy nem tartalmaznak felesleges információkat, és hogy Istent hozzájuk közelebb az emberhez, és végül: minden esetben egyenes beszédűek. A példázatok mai értelmezése metafora.

4. *Jézus példázatainak magyarázata korunkban.* (Czire Szabolcs)

Isten atya, következésképpen: szeretet. Istenhez közvetlenül kell imádkoznunk. Jézus példázatai nem hivatkoznak a szentlélekre. Az eredendő bűnre utaló következtetés (tanítás) nem hangzott el Jézustól. Akik kitarának Isten mellett, azok örök közösséget vállalnak Is-

tennel. Összegezve: Jézus tanításának lényege az istenországa mély tartalmára utal.

5. *A csodák teológiai és krisztológiai megítélése korunkban.* (Rázmány Csaba)

Az emberek életére nem csak a csodatétel maga, hanem a csoda véghezvivője is nagy hatással volt. A csodatörténetekkel foglalkozva eljutottunk arra a következtetésre, hogy a mai unitarizmusnak elsősorban a csodák lényegi mondanivalójával kell foglalkoznia.

6. *A hegyi beszéd értelme a mai világunkban.* (Kászoni József)

A hegyi beszéd nem egy időben hanzott el, hanem a későbbi korokban szerkesztették össze (egybe). Jézus azért jött, hogy a törvényt tökéletesítse, azt tökéletesebbé tegye – ebből következik, hogy a törvény (Jézus fellepte előtt) nem volt tökéletes.

7. *A jézusi szeretet kettős parancsa.* (Székely Miklós)

Jézus olyan erkölcsi parancsot keresett, amelynek mindenki meg tud felelni. A parancsnak három területe van: Istennel, a felebaráttal és önmagunkkal szemben megfogalmazott területe. A szeretet annyi, mint a jót gyakorolni. A szeretet nem velünk született, hanem szerzett (tanult) tulajdonság. A felebarát szeretete Isten szeretetében gyökerezik.

8. *Napjaink amerikai Jézus-kutatása.* (Léta Sándor)

Az előadó (petrozsényi lelkész) 1994/95-ben az Egyesült Államokban, Kaliforniában ösztöndíjasként folytatott tanulmányokat. Előadását két részre osztotta: a húsvét előtti, és a húsvét utáni Jézusról szolt. Ismertette röviden a Jézus által kifejtett tanításokat, majd a Jézus tanításai nyomán kialakított nézetekről szolt. Végül a Jesus Seminar kiadványairól, annak munkásságáról tett említést.

9. *Krisztus a vallások fényében.* (Prof. André Gounelle, Montpellier, Franciaország)

A francia nyelvű előadás magyar fordítását Szász Ferenc brassói lelkész olvasta fel.

A tematikát három csoportba osztotta az előadó: a) Jézust prófétának, Isten „szószólójának”, „szóvivőjének” tekintik az egyes nagy világvallások (a kereszténység kivételével). Az iszlám nem ismeri el Jézust „megváltónak”, hanem a „visszatérés Istenhez” folyamat vezetőjeként, a folyamat mintegy tökéletesítőjeként tartja számon. Több, hasonló jelentőségű prófétáról tudunk: Izmael, Mohamed, Ábrahám, Buddha, stb. és nem teszünk közöttük különbséget (mintegy egyenrangúnak tekintjük őket). b) A Korán szerint: Jézus szava Isten szava, de nem lehet Isten szavának egyedüli tolmácsolója. Mohamed előnye, hogy feljegyezte Isten szavát, tehát Mohamed szavai nem módosíthatók meg. Isten szavát nemcsak Mohamed tolmácsolhatta, hanem más (próféta) is. c) Jézus csak tolmácsolhatta Isten szavát. Az iszlám számára fontosabb az üzenet, mint az üzenetet közvetítő személy. Következtetés: Feladatunk a jézusi modell követése. – A következő folyamat Jézus megismerésében a vallás szellemiségében való elmélyedés. Gandhi Jézusban egy modellt (egy példaképet) látott. – Át kell értékelnünk a Jézus halálával és feltámadásával kapcsolatos eddigi nézetünket. – A hagyományos hiszekegyben egyetlen szó nem esik

Jézus tanításairól, hanem csak formális, tulajdonképpen lényegtelen történésekről van abban szó („felmegy”, „ott ül”, „onnan leszen eljövendő” stb.). Végső következtetés: Párbeszédre, párbeszédre és ismét csak párbeszédre van szükségünk a világvallások között!!

10. *Jézus élete megírásának lehetősége.* (Dr. Szabó Árpád)

A püspök előadásában részletesen kitért az eddigi kutatási eredményekre. Jézus feltehetően Kr. e. 7–4 között született, halála Kr. u. 25–35 közé tehető.

11. *Az unitárius hitfelfogás, a Jézus-tanítás alakulása.* (Dr. Rezi Elek)

A dési disputáig két irányzat dominált: ki volt Jézus: az evangéliumok Jézusa-e, vagy az ember-Jézus? Ugyanis egyetlen olyan bibliai lókuszt sincs, amelyikből olyan következtetésre lehet jutni, hogy Jézus Isten-voltát lehetne bizonyítani. Enyedi Györgyöt idézi az előadó: Isten mindenben annyira haladja meg Jézust, mint amilyen mértékben halad meg Jézus minden embert.

12. *Az üdvözülés tartalma korunk hitében.* (Dr. Somogyi László)

Az előadó az üdvözülés (az üdvösség) és a megtérés fogalmát kapcsolta össze.

13. *A megtérés értelmezése a mai embernél.* (Szász Ferenc)

A megtérés nem egyéb, mint – *visszaút!* Az üdvözülés a megtérés utáni állapot, helyzet. Az üdvözülés mindenkor feltételes. Kálvin szerint az az ember üdvözü, akit arra Isten kiválasztott. Az üdvözülés alapfeltétele a szeretet.

14. *Az evangélium üzenetének planetáris tartalma.* (Dr. Sztankóczy Zoltán)

A záró előadás már a jövő évezrednek szólt. Teilhard de Chardin francia katolikus teológus unitárius értelmezését hallhattuk.

Minden egyes előadás után élénk vita zajlott, és számos hozzászólás hangzott el.

A konferencia befejezése után a MUE és a Teológiai Intézet állófogadást adott, ahol a résztvevők és a közreműködők a jövő évi folytatás reményében vettek egymástól búcsút.

Gálffy Gábor

André GOUNELLE professzor, aki részt vett az 1997. november 6-án és 7-én tartott KORUNK UNITARIZMUSA konferenciánkon, az alábbi köszönőlevelet küldte (magyarrá fordítva) **dr. Sztankóczy Zoltánnak:**

Kedves Uram,

Montpellier-be visszaérkezve, ki óhajtom fejezni köszönetemet azért a fogadtatásért, amelyben Budapesten részem volt. Igen nagyra értékelem fáradozásukat, amellyel otthéremet kényelmessé és kellemessé igyekeztek tenni. Kérem, hogy tolmácsolja köszönetemet mindenkinek, aki ebben részt vállalt.

Nagy örömmre szolgált, hogy részt vettem az Önök konferenciáján, újra találkozhattam régi barátaimmal, új ismerősökre is találhattam és részt vehettem munkájukban, amelynek színvonalát igen magasra értékelem, bárha minden részletben nem is érthettem pontosan.

Kérem, fogadja őszinte baráti érzéseim kifejezését.

André GOUNELLE
INSTITUT PROTESTANT DE THÉOLOGIE
Faculté Libre de Théologie
Montpellier, le 14 novembre 1997.

Unitárius rendezvény a Magyarok Házában

A Szent László Akadémia őszi rendezvénysorozata keretében 1997. november 19-én a Semmelweis utcai MVSz. székházban unitárius előadóestre került sor „*Dávid Ferenc emlékezete*” címmel. A műsort az unitárius történelmi hagyományokat és szellemi értékeket meleg hangon méltató szavakkal **Medvigy Endre**, az Akadémia dékánja nyitotta meg, majd **Bencze Márton** püspök tartott bevezetőt „megkezdődik az evangélium korszaka” mottóval, utalva az unitarizmus megszületésére (Torda 1568) és az alapító püspökre.

Ezután öt előadás következett, olyan témaválasztással, ami kronológikus füzéreként kapcsolta össze a Dávid Ferenc halálát követő korszakokat napjainkig.

Balázs Mihály irodalomtörténész, tanszékvezető egyetemi tanár (JATE Szeged) a XVI. században kibontakozott unitarizmus vonzerejének titkát boncolta a befogadó türelmesség, nyitottság-szabadelvű fogalmi kategóriáival és azzal, hogyan tette személyes problémájává Dávid Ferenc a kor vallásfilozófiáit, hogyan lett felekezete az egész erdélyi közösség hitvévé.

Dr. Somogyi László az Unitárius Teológiai Intézet (Bp) kutatója Szentábrahámi Lombard Mihály és kora tárgykörben értekezett (XVIII. szd. első fele). Elemezte Szentábrahámi Rendszeres teológiáját, szervező-oktató tevékenységét, dogmatikai termékenységét, ami az unitárius eszmeiség igenlő voltát hangsúlyozza, s amiből még az is levezethető, hogy az Unitárius Egyház a mai ökumenikus mozgalomban is jelentős szerepre hivatott.

Kovács Sándor kolozsvári teológiai tanár az egyház 22. püspökével, Kriza János személyiségével, munkásságával foglalkozott, különösen kitérve a Channing kapcsolatra, az angolszász unitárius irodalom beáramlását és a Keresztény Magvető (1861) megjelenését segítő, kimagasló érdemeire.

Kászoni József lelkész, az Unitárius Teológiai Intézet (Bp) titkára nagyívű vázlatot rajzolt föl Ferencz József páratlan időtartamú (50 éves) főpásztorságáról, méltatva a püspök sokoldalúságát: kiváló szónok, adminisztrátor, dogmatikus egyéniség. Egyúttal szemléletesen mutatta be három fő művét: Káté, Unitárius Kistükör, Hittan.

Dr. Sztankóczy Zoltán az Unitárius Teológiai Intézet (Bp) kurátora „Dávid Ferenc és a posztmodern kor unitarizmusa” c. értékes előadásában a hármasság, a Krisztus-Jézus polémia, az ősbűn és más izgalmas kérdéskörök taglalása mellett szólt Varga Béla személyiségéről és rokonszenves hittani felfogásáról, kijelentés-filozófiájáról. Megállapította: az unitárius teológia lendülete a XX. szd. második felében megtört. 1950 után (néhány kisebb kiadványtól eltekintve) nem jelent meg magyar nyelvű unitárius hittudományi mű. Bizonyos értelemben szerencsére hiánypótló az a konferenciasorozat, amely Budapesten a kolozsvári anyaegyházzal közös rendezésben „Korunk unitarizmusa” címmel 1992 óta rendszeressé vált.

A fentebb röviden ismertetett előadásokat mintegy 150 főnyi érdeklődő közönség kísérte figyelemmel. Zárszavában Medvigy Endre köszönetét fejezte ki a tartalmas előadóestért, mely Dávid Ferenc halála évfordulóján méltóképpen fejezte ki az utókor mártírpüspök iránti tiszteletét.

Dr. Lőrincz Ernő

UNITÁRIUS ELŐDEINKRŐL

Dudits András (1533–1589)

Az Unitárius Egyház – a vallási szabadelvűség alapján – sorai közé tartozónak érez mindenkit, aki unitárius hitelveket vall.

Ezek közé tartozik a XVI. század európai műveltségű tudós humanistája is, a „Magyar Erasmus”-nak nevezett Dudits András.

Dudits életének 56 éve alatt meglehetősen változatos életutat futott be. Ennek köszönhetően életével és munkásságának értékelésével meglehetősen sokan foglalkoznak.

Korát, a XVI. századot – Réti Endre leírása alapján – a gazdasági, a politikai és a kulturális élet pangása jellemzi. Hunyadi Mátyás halála után a főúri anarchia kapott lábra, amely a parasztság és az alsóbb nemesi réteg elnyomását eredményezte. A főúri anarchia politikai álláspontja megoszlott a német és a törökhöz való tartozás kérdésében. A két egymás ellen is harcoló világbirodalom az ország gazdasági életét megbénította és a művelődés terén is visszatartotta a fejlődést. A Mátyás király alatt virágzó egyetem megszűnt és a külföldön tanuló magyar diákok egy részét a biztos, de külföldi megélhetés vonzotta. A külföldi akadémiák diákjai, az egyetemi szakosítás hiányában, a tudomány minden ágába belekóstoltak és a hazatérők is csak itthon döntötték el, hogy milyen pályán működjenek. Udvari íródeák, tanár, pap vagy orvosként szerezzék-e meg a mindennapi kenyeret.

Klaniczai Tibor szerint „a következetesen humanista életpályát befutó Dudits” 1533-ban született Budán egy olyan család tagjaként, amely – Kerecsényi Dezső megfogalmazásában – a „délről feláramló renaissance műveltség sodrában jut el az ország szívéig.”

Apja az orehovici ősrégi horvát nemzetségből, anyja az olasz sbardellatiak nemes családjából származott. Apja II. Ulászló török ellen viselt háborújában halálozott el. Az ifjú Dudits neveltetésére anyja testvére, az akkori váci püspök, Sbardellati Ágoston vállalkozott, aki Mária királyné udvari papja és a kor egyik legjelesebb szónoka volt. Duditsot elsősorban a német beszédre tanította, de elsajátította vele azokat az általános ismereteket is, amelyet a kor követelt meg a század művelt ifjaitól.

Dudits életpályája felől a család döntött. Látva kiváló előmenetelét, papi pályára szánták, azért – mint Juhász Kálmán írja –, mert „a család abba a hitbe ringatja magát, hogy Dudits majdan, mint főpap, bíboros övvel, karddal és tógával fogja a sbardellatiak dicsőségét gyarapítani.”

Külföldi tanulmányainak négy állomáshelye ismert: Boroszló, Verona, Padua és Párizs, ahova Juhász szerint a püspök nagybácsi, Kerecsényi szerint Oláh Miklós anyagi segítségével került.

Boroszlóban töltött tanulóévei kevésbé ismertek.

Veronában kapcsolatba került II. Henrik, francia király egyik száműzöttjével, Pole Regináld bíborossal, aki a korabeli haladó hagyományok művelésére társaságot alapított. Dudits a bíboros révén Paduában megismerkedett az ugyancsak haladó gondolkodású Manuzio jogtanácsossal és Bonamico Lázárral, az ismert költővel. Juhász szerint Dudits az utóbbi hatására kezdett lelkesedni a nagy klasszikusokért, elsősorban Ciceróért.

Első jelentős munkái még csak fordítások. Thukidides kommentárját és Pole Regináld életrajzát fordította le latin nyelvre.

Dudits legszívesebben a történelemmel foglalkozott „Aki nem ismeri a múltat – írja a Thukidides kommentár Oláh Miklóshoz írt ajánlásában – az örök gyermek marad. Aki viszont ismeri, az előtt már nem titok sem a legnagyobb dolgok kezdete, sem fejlődése, sem pedig végcélja.” Duditsnak ebben az időben eszményképe Pole Regináld bíboros, akiben azt a művelt papi típust látja, akire éppen a múlt ismeretéből kifolyólag, uralkodók bízzák dolgaikat.

Dudits tanulmányainak negyedik állomása Párizs, ahová angliai útjának kényszerű megszakítása folytán ment. Angliába Pole bíboros kísérőjeként utazott, akit Mária királynő egyházi problémájának megoldása végett küldtek. Dudits Párizsban görög, héber és más keleti nyelveket tanult. Görög tudása fölhasználásával írta meg Jakab apostol liturgiáját görög nyelven. (1555)

Londoni útja után visszatért Magyarországra, de rövid itthonlét után, 1558 novemberében már ismét Párizsban tartózkodik, hol minden idejét a tudományoknak szentelte. Mindenekelőtt jó szónokká képezte ki magát. A korabeli humanizmus szellemében latin nyelvű szónoklatok kidolgozásán munkálkodott. Bár azokat nem szánta a nyilvánosságnak, mégis, később nyomtatásban is megjelentek. Ezeknek egy része azonban – az idők folyamán – elveszett. Sajnos erre a sorsra jutott a szentháromságról szóló dolgozata is. Tervbe veszi a négy evangélium magyarázatának kiadását, de tervében megakadályozták egyházi és politikai megbízásai.

Amint ismeretes Duditsot életrajzírói, mint humanistát emlegetik. Miben áll humanizmusa?

Maga a humanista szó többféle értelmezésben használatos. Bakos Ferenc „Idegen szavak kéziszótára” szerint jelentheti azt a szellemi magatartást, amely a művelődés célját, az emberszeretetet, az emberi méltóság tiszteletét, az emberhez méltó erkölcsi magatartás megvalósításában látja. A „Kultúra Világá,-nak irodalmi résszel foglalkozó összeállítói, a szónak kettős értelmét említik. Szerintük a humanisták egyfelől a szellemi tudományok művelői, másfelől olyan emberséges szellemek, akik a kor művelt társadalma felé a görög kultúrát közvetítik. Ők a klasszikus latin nyelv föltámasztói, s ugyancsak ők elevenítik föl és töltik meg új tartalommal Horatius, Vergilius és Cicero nyomán a régi formákat. Azonban irodalmi munkálkodásukban igen figyelmet érdemlő teológiai álláspontjuk is. Ugyanis a humanisták az egyházi gondolkodásmóddal ellentétben az ember földi feladataira figyelmeztetnek és a filozófus szentek helyett a pogány bölcseket tanulmányozzák.

Dudits humanizmusát az említett latin nyelvű szónoklatok megírása, latin és görög nyelvű fordításai és azok a levelei tükrözik, melyek bizonyosságai unitárius szellemű – későbbi – hitfelfogásának és melyek „tudományos alapon” világítják meg a kor egy-egy általános jellegű problémáját.

A filozófus Duditsról Mátrai László emlékezik meg.

A korabeli magyar filozófia ismertetése közben megjegyzi, hogy a XV. és XVI. századi Magyarországon nem bontakozhatott ki új világkép, mert sem a természettudományok, sem a társadalmi problémák újszerűsége terén nem voltak olyan döntő tapasztalatok, melyek okot adtak volna az egész világkép újrafogalmazására. Azonban Mohács után megváltozott a helyzet. „A fejedelmi udvarok körében feltűnő filozófiaszélhámosok köréből – írja Mátrai László – erkölcsi óriásként emelkedik ki Dudits, aki ha nem is ír kimondottan filozófiai műveket, gondolatai tisztaságában és az elavult vallási formákkal való szembe fordulással egyengeti a tudományos megismerés útjait.”

Dudits reformátori ténykedésére ugyancsak Mátrai hívja föl a figyelmet. Arról ír, hogy „Dudits a tridenti zsinaton (1545) még pápista püspöki ornátusban tör lándzsát a protestáns eszmék mellett. Pályafutása – folytatja Mátrai – ettől kezdve ragyogó következetességgel halad a pápai egyházzal való szakításon és kiátkozáson keresztül a legtisztább, legracionálisabb protestáns felekezet, az unitarizmus harcos úttörői közé.”

Dudits életrajzírói egyetértenek abban, hogy reformátori tevékenységének első nyilvános állomása Trident, ahol 28 éves korában – Ferdinánd megbízásából – a német és a magyarországi katolicizmust képviseli.

A tridenti zsinatot 1545-ben hívták össze azért, hogy közös nevezőre hozzák a római egyház és a protestantizmus ellentéteit. Azonban a zsinat a leglényegesebb kérdésekben merevséget tanúsított. Bár a katolikus egyházban „reform-zsinat” néven válik ismertté, semmi olyan eredményt nem tudott fölmutatni, ami az ellentétek kiegyenlítéséhez vezetett volna. Sőt, évekig tartó időhalogatása következtében mind nagyobb erőt nyert az engedményeket ellenzők tábora, akik a protestantizmus teljes kiirtását és az egyházi vezetést a pápa kezébe igyekeztek összpontosítani.

Dudits ezen a zsinaton a német és magyarországi katolicizmus képviselőjében három beszédet mondott. Második beszédében konkrét javaslatot tett a zsinati reformok érdekében. Hitet tett a két szín alatt való (a kenyér és a bor) áldozás mellett és javasolta a papi nőtlenség megszüntetését.

Duditsot, meglehetősen nagy feltűnést keltő második beszéde miatt, a zsinatról hazarendelték és a személye körül támadó kavargás elsimítása végett – a császár követeiként – Lengyelországba rendelték.

A lengyelországi korabeli unitarizmus fő jellemzője az olyan hittételekkel való szembe fordulás volt, melyek ellenkeznek a Biblia tanításával. Az ottani protestáns–unitárius egyházi vezetők, Stancaró, Gonesius, a két Socinus, Blandrata, Ochino munkássága révén az új vallásos irányzat egész Lengyelország területén tért hódított. A lengyelországi unitáriusok az Isten egységét illetően egy véleményen voltak, de a hit egyéb kérdéseiben nem alakítottak ki szigorú egységet.

Fő problémájuk Jézus imadásának kérdése, az, hogy kell-e, vagy nem kell imádni Jézust? A szentlélek kérdésében azonos nézetet vallottak az erdélyi unitáriusokkal. Ugyanis a szentleket Isten erejének tekintették. Az úrvacsorát és az istentiszteletet a kálvini egyháztól átvett forma szerint gyakorolták.

Hogy Dudits hogyan viszonyult a lengyel unitarizmushoz, arról eddigi magyar életrajzírói nem tesznek említést. Pozitívként mindössze arról tudósítanak, hogy kilép a

katolikus egyházból és megnősül, mintegy alátámasztva a tridenti zsinaton kifejtett nézetének komolyságát.

A katolikus egyházzal szakító Dudits – több életrajzírója szerint – élete végén megbánja tettét és kifejezi a katolikus egyházba való visszatérésének szándékát. Hogy ez mennyire fedti a valóságot, azt dokumentáció hiányában megállapítani nem lehet. A tény azonban az, hogy Dudits a formások mellőzésével az unitáriusok tanítását teszi magáévá. Csak fél igazságot tartalmaz Juhász és Kerecsényi közlése. Juhász, Dudits „zabolátlanságára” hivatkozva arról ír, hogy bár ragaszkodik a kereszténység tanaihoz, de nem csatlakozik egyik vallásfelekezethez sem. Kerecsényi szerint bár csodálja Socinusnak, Blandratának, és Dávid Ferencnek „magáéval azonos szellemi minőségét”, de „amikor arról van szó, hogy állást foglaljon mellettük, akkor vagy kitér ez elől, vagy pedig vitatkozik.” Az Új Idők lexikona Dudits teológiai álláspontját „közelállónak” mondja az unitáriusokéhoz. Mátrai pedig kereken kijelenti, hogy mint „reformátor átmegy a külső ellenzékbe s ott eljut a reformáció szélső bal szárnyára, az unitarizmusig”. Mátrai tárgyilagos ítélete kétségbevonhatatlan. Így leszögezhetjük, hogy Dudits egyike volt a Lengyelországban élő magyar unitáriusoknak. Itt még csak annyit, hogy a XVII. századi unitarizmus kiemelkedő képviselői egyben humanisták is voltak. Dudits nem csak azért vonzódott az unitarizmushoz, mert humanista volt, hanem mert vallásos meggyőződése állította az unitáriusok mellé. Az unitarizmushoz való tartozásának legszembetűnőbb dokumentuma a niceai zsinat határozatait boncolgató, 1571. június 9-én, Krakkóból Johannes Lasitius lengyel lovaghoz írt levele. E levélben felveti a kérdést, hogy melyik az észszerű: „az egy Isten-e, vagy a háromság”. Megkérdi, hogy „melyik evangélium, vagy apostoli hely tárgyalja a háromságot?” Kérdésére így válaszol: „az Atya, a Fiú és a szentlélek olyan három személy, melyet összekavarni semmiképpen nem lehet.” Azaz a három személyű Istent lehetetlennek mondja, s kereken kijelenti, hogy „Unum enim Deus est”, azaz „mert egy Isten van.” Ha az Istent érintő témakörben kérdéseket tesz föl önmagának, a látszólag önmagával vitatkozó Dudits mindig leszögezi egyéni álláspontját, amely kétséget kizáróan unitárius.

Visszatérve Dudits életrajzára, Lengyelországban a királyi udvarban megismerkedett Strass Regina udvarhölgygel, kinek kedvéért feláldozta egyházi méltóságát és kockáztatta uralkodójának kegyeit. Hogy mindezt Dudits az első látásra támadó szerelem hatása alatt teszi, vagy pedig azért, hogy a gyakorlatban is bizonyítsa a papi nőtlenséggel szemben elfoglalt álláspontját? – e kérdésekben a vélemények eltérők. Az igazság valószínűleg az, hogy Dudits döntését az elv és a szerelem közös nevezőre hozása eredményezte. Az viszont természetes, hogy e lépése az udvarnál nagy megbotránkozást idézett elő, hiszen nyílt titok, hogy „az esztergomi érsekség jelöltje volt.”

A házasságkötés után Dudits Boroszlóban telepedett le, ahol – Juhász szerint – lelki egyensúlyának visszanyerése végett foglalkozott vallási kérdésekkel. Hogy Duditsban a házasságkötéssel valóban felborul-e a lelki egyensúly? – szintén vitatható. E lépése kiváltott megbotránkozás is külön utakon jár. Az egyház (r.k.) az „örök” törvények ellen föllázadó főpap fölött tör palcát, míg az udvar inkább a „nem mindennapi házasság” kavarta botrányt élvezi.

Juhász – ragaszkodva álláspontjához – Duditsnak a természettudományokkal való foglalkozását is felborult lelki egyensúlya keresésére vezeti vissza, s – amint mondja – ez

juttatta el a reformáció tanainak megismerésére. Azonban Dudits már pécsi püspök korában találkozhatott a Dunántúlon fellobbanó unitarizmussal, mellyel kapcsolatot azonban csak Lengyelországban épített ki. Mindmáig eldöntetlen kérdés, hogy milyen része volt a lengyelországi unitárius mozgalomban? E vonatkozásban figyelmet érdemlő a házasságkötését illető szemrehányásokra adott válasza: „Tartsátok meg magatoknak véleményeteket és hagyjátok meg nekem az enyémet. Ne avatkozzék senki felebarátja lelkiismeretébe. Ne bitoroljuk az ítélkezés jogát.”

Ezen idézet, ha más megfogalmazásban és más körülmények között, de ugyanazt akarja, amit Dávid Ferenc hangoztat: „Hitéért senkit ne üldözzenek!”

Dudits politikai állásfoglalása a Habsburg-ház lengyelországi uralmának elősegítésére irányult. Báthory István lengyel királlyá választása nem kedvező jövőjére nézve. Helyzetének kedvezőtlen alakulása miatt „szűkíti le baráti és érintkezési körét.”

Hogy hogyan sikerült házassága és mi idézte elő halálát? – még föltárára váró feladat. Tény azonban, hogy Dudits egyike volt azoknak a XVI. századbeli nagy humanista gondolkodóknak, akiknek élete nem határolható el az unitarizmustól, amely már akkor állást foglalt a kor haladó irányzatai mellett és előkészítette a talajt annak a nemzedéknek, amely több öntudattal és nagyobb bátorsággal szállt síkra, úgy vallásos meggyőződése, mint a tudomány megállapításainak nyilvánossága előtt való hirdetése mellett.

Dudits nem az egyetlen, vallásos világnézetét a gyakorlatban megélő XVI. századi humanista, aki hasonlóan nagy, Erdélyben élő kortársaihoz, kilépett előző nézete határain és életével bizonyította akár önmagára találását, akár az új utak keresésének emberhez méltó szándékát.

Talán többet tudnánk Dudits unitarizmusáról, ha nagyobb érdeklődést fordítanánk múltunk föltárára, ha több olyan „tudóst” nevelnénk, aki elsődleges feladatának tekintené a még ismeretlen vagy kevésbé ismert unitárius előd bemutatását.

A fenti tanulmány e szándék előmozdítását kívánja szolgálani.

Felhasznált irodalom:

Tóth Ferenc: „Magyar és Erdély Országai protestáns Ecclesiáinak Históriaja.” 1808.

Hrabovszky: Horehovicai Dudits András élete. „Tudományos Gyűjtemény.” 1817.

Kanyaró Ferenc: „Dávid Ferenc. „Ker. Magvető.” 1906.

Juhász Kálmán: „Dudits András tanulóévei.” Történelmi Szemle.” 1926.

Kerecsényi Dezső: „Dudits András” Irodalomtörténet. 1935.

Waldapfel Imre: „Erasmus és magyar barátai.” 1941.

Réti Endre: „Dudits András a kiátkozott magyar humanista orvos.” Élet és Tudomány 1953.

Mátrai László: „Régi magyar filozófusok XV–XVI. század.” 1961.

Klaniczai Tibor: „A magyar irodalom története 1600-ig.” 1964.

Kelemen Miklós

Egyházi Képviselő Tanács ülése

1997. november 22.

Az Egyházi Képviselő Tanács november 22-én megtartott ülésén meghallgatta a Püspök és Főgondnok beszámolóját, melyeket jóváhagyólag tudomásul vett.

A beszámolóknak rendjén említés történt a november 6–7-én megtartott sikeres Teológiai Konferenciáról is, melynek megrendezésében dr. Sztankóczy Zoltánnak döntő szerepe volt.

Az EK Tanács megtárgyalta a Gazdasági Bizottság jelentéseit a győri és polgárdi egyházközségek-nél lefolytatott pénzügyi vizsgálatokról, és a feltárt helyzetek felszámolásához szükséges intézkedések meghozatalára javaslatot terjesztett elő. Az EK Tanács a javaslatot elfogadta.

Az ülés egyben határozatot hozott, hogy a Szervezeti Törvényben előírtaknak megfelelően 1997. december 13-ra össze kell hívni az Egyházi Főtanácsot.

Az EK Tanács megtárgyalta a Főtanács napirendi pontjait, a beterjesztendő jelentéseket, az esedékes választásokat és ezzel kapcsolatban jelölő bizottság kiküldését is javasolta.

Végezetül döntés született, hogy a Püspök és Főgondnok beszámolóján kívül minden előterjesztésre kerülő anyagot a Főtanács tagjai még az ülés előtt kézhez kapják, hogy azt áttanulmányozva érdemi észrevételeikkel segíthessék a Főtanács munkáját.

Mikó István

Egyházi Főtanács

Egyházi törvényeink értelmében legalább három évente Egyházi Főtanácsot kell tartani. Erre került sor 1997. december 13-án a Hőgyes Endre utcai templomunkban.

A gyülekezeti ének elhangzása után **Bencze Márton** püspök tartott áhítatot, majd **dr. Murvay Sámuel** főgondnok köszöntötte a Főtanács tagjait és az Erdélyi Unitárius Egyház képviselőit: **dr. Szabó Árpád** püspököt, **Andrássy György** és **Farkas Dénes** előadótanácsosokat. A püspök megemlékezett halottainkról, majd ezt követte az érdemi munka.

A Főtanács tagjai előzetesen levélben kézhez kapták a beszámolóknak egy részét: a MUE 1994–97. évi pénzügyi mérlegét, a Teológiai Intézet, a Heltai Kft., az UNÉL, a külügyi titkár, a nyugdíjbizottság, valamint az Unitárius Alapítvány tárgyidőszakra vonatkozó jelentését. A püspök beszámolt az elmúlt 3 év püspöki és lelkesi munkájáról. A főgondnok a főgondnoki munkáról és az egyház gazdasági életéről adott számot. Beszámolója végén szemléletbeli és személyi ellentétekre hivatkozva lemondott tisztségéről, amelyhez csatlakozott Mikó István főgondnokhelyettes is. **Dr. Sztankóczy Zoltán**, a Teológiai Intézet felügyelő gondnoka megerősítette a korábban az EKT ülésen bejelentett lemondását.

Miután az egyházi törvényeink értelmében a Főtanács lemondott tisztségviselők helyére rögtön újat nem lehet kijelölni, hosszas vita és szavazás után a főgondnok és főgondnokhelyettes – átmenetileg – visszavonta lemondását.

Ezek után titkos szavazással került sor az új főtanácsosok és képviselőtanácsosok megválasztására.

Bencze Franciska

Unitárius Egyházjog

Az új évben folyóirattá alakulás igényével jelentkező Unitárius Élet szerkesztősége cikksorozat megírására kért fel az unitárius egyházjog témaköréből. Természetesen csak vázlatos ismertetésről lehet szó, de a szándék mindenképpen dicséretes, időszerű hézagpótló, hiszen a lap az unitárius eszmekincs jogi értékvilágát eddig nem taglalta, a felekezeti egyházjog pedig a rendszerváltozás óta reneszánszát éli. Bevezető írásom a probléma általános behatárolására törekszik.

Jogrendszeri szempontból az **egyházjog** ketős értelemben létezik. Egyrészt elkülöníthető az államjogon belül egy jogszabálycsoport, mely az egyházzal (egyházakkal) foglalkozik, ez az ún. állami egyházjog. Másrészt elkülönül az egyes egyházak felekezeti joga, amely az egyházi szervezettel, működéssel, hitélettel foglalkozik. Az „állami” egyházjog, mint világi jog, az állam–egyház kapcsolatrendszerét igyekszik szabályozni, a „felekezeti” egyházjog ugyanakkor a belső egyházi életviszonyokra irányul, ahol az állam beleszólása nem érvényesülhet. A két normacsoport között érdekes érintkezési felületet találunk a személyi és családjogi tények, intézmények (születés, házasság, halál) körében. Ezek tekintetében régebben az egyházjog kizárólagos vagy döntő szerepet játszott, utóbb az állami szabályozás vált meghatározóvá (lásd pl. Magyarországon a száz évvel ezelőtt meghozott egyházpolitikai törvényeket). Ez azt jelenti, hogy az anyakönyvezés, házasságkötés a világi jog szerint történik, vagyis az egyházi jog világiak feletti uralma megszűnt. Mindazonáltal – szokásjogi szinten – megmaradt a kapcsolódás: a hívó emberek a hivatalos állami aktusok mellett ezekben a kérdésekben igénylik az egyházi közreműködést.

Felekezeti egyházjogról tulajdonképpen csak a reformáció után beszélhetünk; hazánk a XVI. századtól vált sokfelekezeti országgá. Magyarország vallási térképén ma közel nyolcvan egyházat, illetve vallási közösséget tartanak nyilván. Az a körülmény, hogy ebben a statisztikában a trianoni határokon belül az unitárius diaszpóra számszerűen szerény, nem von le semmit az unitarizmus jelentőségéből, mely a Kárpát-medencében történelmi súllyal és jelleggel 430 éve jelen van és hat. Anélkül, hogy részletes történelmi háttérrel adnánk, utalnunk kell arra, hogy a török birodalomtól függő 16. századi Erdélyben számos társadalmi és vallási tényező közrehatására a reformáció gyorsan terjedt és főként János Zsigmond fejedelem támogatásával **közjogi** elismerésben részesült. Másszóval megszűnt a katolicizmus államvallás jellege, s ennek hegemon pozícióját a valláspolitikában az államilag elismert több „bevett vallás” pluralista rendszere váltotta fel (recepta religio). A közjogi folyamat azt jelentette, hogy az er-

délyi országgyűlés egymás után nyilvánította szabad gyakorlású bevett vallássá a katolikus mellett a lutheránust (1557), a kálvinistát (1564) és az unitáriust (1568).

Az unitarizmus egyházjoga szükségképpen az egyház kialakulásával és fejlődésével párhuzamosan, azzal természetes interferenciában csírázott, illetve bontakozott ki. Amikor tehát az első jogtörténeti adatoktól napjainkig ívelő áttekintésre vállalkozunk, gyakorlatilag 1568/1597 forrásaitól a legutóbbi egyházalkotmányokig (Budapest: MUE 1994; Kolozsvár: RUE 1997) kell átölelnünk az unitárius történelmet, mégpedig azzal a tudattal, hogy az unitárius egyházjog: magyar jog, miképpen az unitárius egyház az első és egyetlen olyan hitfelekezet a világon, melynek bölcsője magyar föld.

Amikor a cikk elején a felekezeti egyházjog újjáéledését említettem, arra kívántam utalni, hogy közel ötvenéves tiltás után az egyházjogi oktatás újra belépett a világi főiskolák és egyetemek (jogi karok) tanrendjébe, továbbá az egyházjog ismét szakmai kiadványok és konferenciák tárgya lett. Az unitárius „helytállás” ebben a tudományos mezőben fontos és szükséges; talán remélhető, hogy egyfelől a Magyarországi Unitárius Egyház, másfelől a Romániai Unitárius Egyház vezetése külön-külön és összefogva is, megteremti az egyházjogi kutatás személyi és dologi feltételeit.

(folytatjuk)

Dr. Lőrincz Ernő

Néhány forrásmű az unitárius egyházjog tanulmányozásához:

- Dr. Tóth György: Az Unitárius Egyház szervezete. Minerva kiadás, Kolozsvár, 1921.
- Dr. Boross György: Szertartások és vallási szokások az Unitárius Egyházban. Cluj-Kolozsvár, 1932. (Keresztény Magvető sorozat).
- Ferencz József–Erdő János: A Magyarországi Unitárius Egyház Szervezeti Törvénye, Budapest, 1942.
- Négyszáz év, 1568–1968. Emlékkönyv. Kolozsvár, 1968.
- Dr. Erdő János: Teológiai tanulmányok. Kolozsvár-Napoca 1986.
- A Magyarországi Unitárius Egyház Szervezeti Törvénye, Budapest, 1994.
- A Romániai Unitárius Egyház Szervezeti Törvénye, Kolozsvár, 1997.

Párbeszéd a hitről és a társadalmi igazságosságról

1997. december 12-én pénteken de. 10 órától a Politikatörténeti Alapítvány – *Párbeszéd a hitről és a társadalmi igazságosságról* – címmel konferenciát tartott. A konferencia színhelye a Politikatörténeti Intézet volt, rendezője *Földes György*, az intézet igazgatója, levezető elnöke *Hegyí Gyula* országgyűlési képviselő.

A konferencia programja:

Megnyitó: *Földes György*.

Értékeink. Hitünk. Előadó: *Vitányi Iván*, az Országgyűlés Kulturális és Sajtóbizottságának elnöke.

Vallásos szociáldemokraták Nyugat-Európában. Előadó: *Richard Schadauer*, az ACUS országos elnöke, Ausztria.

Az egyházak szociális tanítása és az ezredforduló. Előadó: *Gergely Jenő*, az ELTE Btk tanszékvezető egyetemi tanára.

Előítéletek szorításában. Előadó: *Gellért Kis Gábor*, az Országgyűlés Emberi, Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottságának elnöke.

A délutáni vitafórum címe: Keressük a közös pontokat.

Felkért hozzászólók:

Antal János róm. kat. címzetes prépost,

Donáth László evangélikus lelkész, országgyűlési képviselő,

Wilhelmine Cracher, az ACUS elnökségi tagja,

Ferge Zsuzsa, az ELTE Szociálpolitikai Tanszékének egyetemi tanára,

Fogarassy László református lelkész,

Kovács K. Zoltán, a Barankovics Akadémia tanácsadója

Lux Judit, a MUK alapítvány titkára,

Péter Mihály, az MSZOSZ keresztény demokrata platformjának elnöke,

Raj Tamás főrabbi,

Rázmány Csaba unitárius lelkész,

Száll József nyugalmazott nagykövet.

A vitafórumon történt hozzászólásomban ismerttettem a saját és a MUE álláspontját a Keressük a

közös pontokat témakörben, ami nem más, mint a kitartó „dialogus”, mely céljánál fogva mindig időszzerű és szükséges. Az előítéletek kölcsönös megváltoztatása, a tiszta igazság megismerése és a közös cselekvés szorgalmazása csakis dialogus által valósítható meg. A dialogus jövője érdekében tudomásul kell venni azonban azt a tényt, hogy a kereszténység az egész emberiség csupán 1/4-ét teszi ki, aminek felismerése rá kell ébresszen, hogy az emberiség nagy többségét nem érdeklik a keresztények megosztottságából fakadó hitelvi és szervezeti viták. Ezt a nagyobb többséget, de mondhatnám az egész emberiséget az érdekli, hogy hogyan lehet az életet emberhez méltóan megélni. E kérdés megoldásában óriási jelentősége van a kereszténységnek, sőt felelőssége a különböző keresztény felekezeteknek a harmonikus élet és a felelős szolgálat megteremtésében. Ez az a közös pont, mely minket keresztényeket egy táborba sorol, egy útra vezérel, mégpedig az együttélés és az alkotó munka, vagyis a jézusi kettős parancsolat – a szeresd az Istent és szeresd az embert – megvalósításának útjára. Ezen az úton való haladás és együttműködés nem azt kívánja, hogy a keresztények mielőbb helyreállítsák hitelvi és szervezeti egységüket, hanem jelenti az egy nagy családba való tartozást, mely családba Isten minden embert egy vérből teremtett. Tehát az élet és annak megvédése kell hogy legyen a mi közös feladatunk.

Az elvégzendő munka tehát egy, a szabadság és az igazságosság és az emberszeretet, mely ún. gyakorlati dialogust követel. Ez kell legyen a közös cél, mely egyedül az embert, annak szabadságát és jövőjét szolgálja az evangélium szellemében. Kölcsönös jóakarásban, megértésben és szeretetben élni, együtt szolgálni az Istent és az embert, nem más, mint a dialogus reális lehetősége a közös pontok keresésében és azok megtalálásában. Ez a mindnyájunk ügye, s ha az ügyet jól szolgáljuk, az ügy jól fog szolgálni minket, mai, de a XXI-ik századra készülő embereket.

Rázmány Csaba

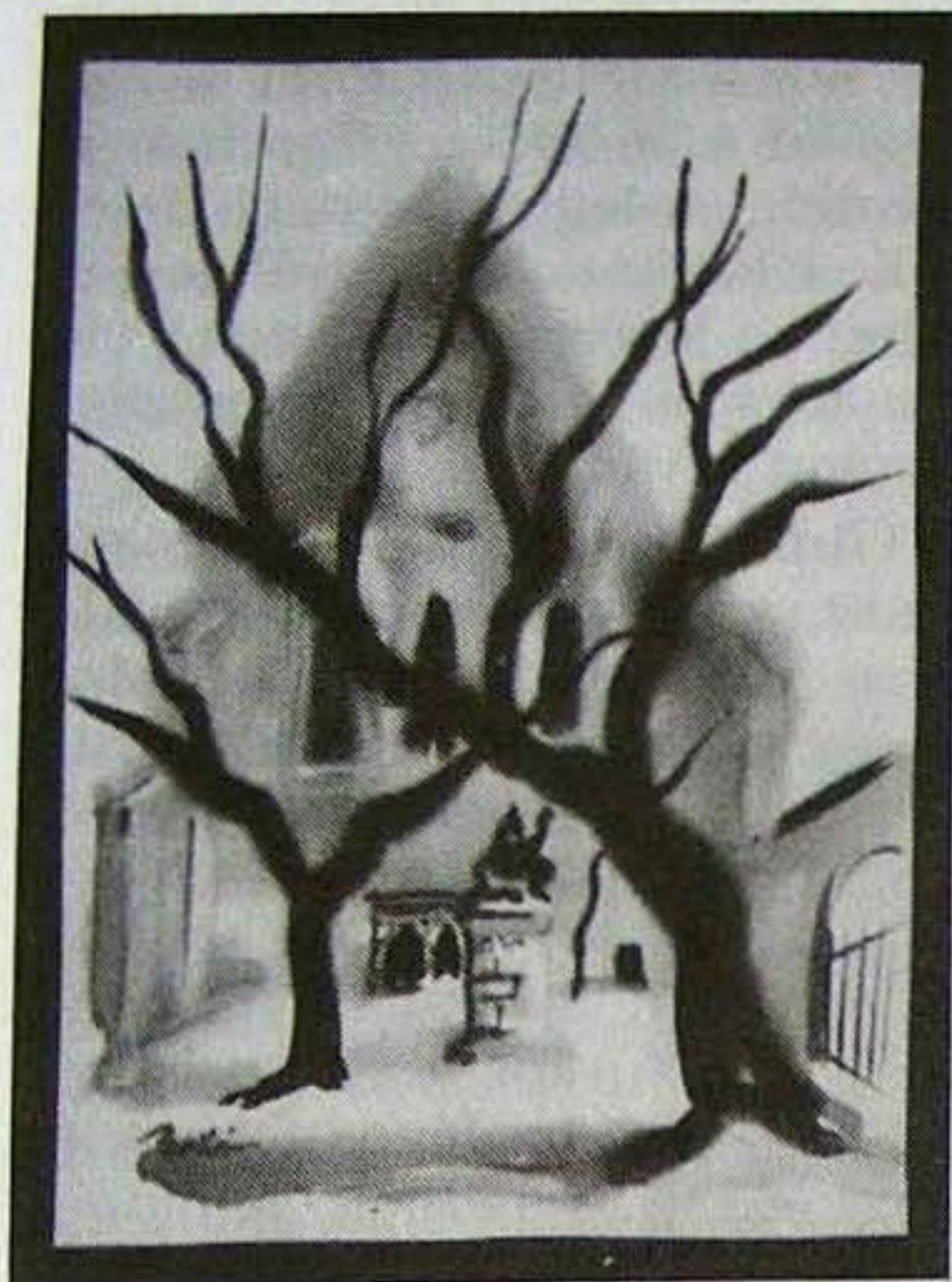
Erdélyi Tárlat

1997. december 3-án egy jól sikerült és szépen megrendezett kiállításon vehettek részt a Vármegye Galériában megjelentek. Gyűjteményes tárlat keretében állítottak ki erdélyi származású, részben Erdélyben, részben pedig Magyarországon élő képzőművészek. Név szerint a következők állítottak ki alkotásaiból: **Botár Edit, Biró Gábor, Botár László, Kádár T. Tibor, Kondrák Károly, Kustos Endre, Orbán Sándor, Páll Lajos, Pócsai András, Szilágyi Géza, Törös Gábor**. Az alábbiakban közöljük **Beke György** író megnyitó beszédét, köszönetet mondva azért, mert hozzájárult ahhoz, hogy beszédének szövege – talán elsőként – jelenjen meg lapunk hasábjain. Minden érdeklődőnek figyelmébe ajánljuk a kiállítás megtekintését, mely 1998. március 10-ig tart nyitva, minden kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken naponta 10 és 18 óra között. Cím: 1052 Budapest, Vármegye u. 11. sz. alatt a Vármegye Galériában.

K. J.

Tisztelt Közönségünk! Művészetkedvelő Erdély-barátok!

Ez a Galéria, Budapest szívében, egy szinttel a Vármegye utca járdája alatt, de sok-sok szinttel a mai budapesti közizlés fölött, engem a diktatúra korszakának erdélyi kiállításaira emlékeztet. Legismertebb a kolozsvári Korunk Galéria volt, de ennek példájára és az önkifejezés igényének serkentésére Székelyudvarhelyen, Kovásznán vagy az Arad megyei község, Nagyzerinden alakultak szerényebb társaik. Az alulról jövő önszerveződés

Botár Edit:

A Farkas utcai református templom ködben (akvarell)

mindennapi nyelvünket, szókészletünket és mondatfüzérünket. Mindezeket sorra újra egybe kell ötvöznünk, hogy a nemzet testben-lélekben egészségessé válhassék.

minden formáját szétromboló diktatúra – miközben a tömegek műveléséről beszélt – még a társas létezés legártatlanabb megnyilvánulásában is gyanakodott, az állampolgárokat lakásuk négy fala közé száműzte. De az ember társas lény, barátokra vágyik, szeretné kicserélni másokkal a gondolatait. Különösen érvényes ez a kisebbségi társadalmakra, amelyeknek tagjai intézményekben, hivatalokban, munkahelyeiken nem élhettek anyanyelvükkel, nem alakíthattak ki maguk körül a hagyományaiknak, ízlésüknek megfelelő légkört, nem lehettek önmaguk. Elmenekültek hát művészetbe. A Korunk Galéria megnyitói – bizonyára sokan emlékeznek ezekre a most itt jelenlévők közül is – Kolozsvár magyar szellemi életének majdnem egyetlen civil fórumává lettek, amelyeknek műsorát, szellemét, hangulatát nem pártbizottságok és a művészetet irányító hatalmi szervek tervezték meg, hanem – mondjuk bátran – maguk a hallgatók. Ízlésükkel, igényeikkel, hűséges részvételükkel. Nem véletlen, hogy a mind jobban ingerlődő román hatalom végül a legdurvább eszközhöz nyúlt: betiltotta a Galériát. Megérezte, hogy a szépséggel és igazsággal, a művészetrel is tiltakozni lehet.

Ez a Galéria, itt, a Vármegye utcában akkor nyílt meg, mikor Kolozsvárott már betiltották a Korunk Galériát és elsorvasztották a magyar művészeti élet szerény rendezvényeit is a Székelyföldön és egész Erdélyben. Az Erdély Művészetéért Alapítvány magára vállalta a folytatást, illetve nem egy vonatkozásban az alapítást. Budapest és egész anyaországunk figyelmét kívánja felkelteni mindama alkotások iránt, amelyek Erdélyben születnek magyar festőművészek és szobrászok keze nyomán, és amelyek az egész nemzet szellemi tulajdonát képezik. Igen, amiként a kolozsvári, székelyudvarhelyi, kovásznai, zerindi művészeti csarnokok – mert azok voltak még szerény hajlékokban is – az erdélyi magyarság pusztta túlélését szolgálták és jelképezték, ugyanúgy a Vármegye Galéria kiállításai egy sokáig tilos gondolatot, a nemzet szellemi egységét mutatják meg, a művész-Erdélyt bekapcsolják az egész magyar művészeti élet egészébe. Nemzetünk egysége ugyanis csak minden lelki seb begyógyításával teljesezhető ki. Trianon óta szétszakították a magyar tudatot, a magyar művészetet, irodalmat, közgondolkodást,

Ebben a munkában felbecsülhetetlen részt vállalt magára és teljesít 1988-as alapítása óta a Vármegye Galéria. A képzőművészet terén végzi az említett ötvöztést: Erdély sokszínű és gazdag magyar művészetének bekapcsolását a magyarság szellemi egységébe. Az utóbbi fél évszázadban az erdélyi magyar képzőművészet soha addig nem ismert gazdagságot épített ki. A diktatúra ellenére, talán éppen a tiltakozás erejével. Sokszínű művészet, amelyben megtaláljuk modern korunk szinte minden áramlatát, hatását, iskoláját. Az itt ma kiállításra került művek alkotói nemcsak földrajzilag képviselik egész Erdélyt, Nagybanától Szovátiáig, Székelyudvarhelytől Kolozsvárig, Korondtól Sepsiszentgyörgyig, de az Erdélyben ható és gyarapító stílusirányzatokat, alkotói felfogásokat is. Minden különbözőségük ellenére azonban van egy összetartó kohézió közöttük: a művészekről felénk sugárzó erdélyiség, a mai transzilvánizmus. E gazdag erdélyi művészet nélkül csonka, félszeg lenne a magyar művészet jelene és méginkább a jövője.

Tudjuk, hogy egy nemzet nem tud mindörökké csak a fájdalomában élni. Az idő koptatja az érzéseket, ha azok csak a közélet, a politika, a történelmi borongás síkján jelentkeznek. A két háború közötti időkben, mikor pedig még közel volt Trianon, még égtek és véreztek a sebek a nemzet testén, akkor is gyakran váltott közönybe az igazságtétel követelése. Székü Gyula a harmincas években az anyaországbeli közönség, igaz, pontosan körülhatárolva, a középosztály felületen Erdély-ismeretét panasolta el. Az erdélyi magyarság olyan nemzetpolitikusanak nevét említette, mint Jakabffy Elemérét, akit kevésbé ismer az anyaország, mint „egy itthoni panamaszelőztető vagy úgynevezett szellemes közbeszólót”.

Hiszem, hogy ma nem állja meg a helyét egy ilyen összehasonlítás. Habár Erdély ügye koránt sincs most már annyira az anyaország figyelmében, mint mondjuk tíz évvel ezelőtt, az Erdély Művészetéért Alapítvány létrejöttékor, mikor – emlékezhetünk – félmillió magyar, budapesti lakos tüntetett a Hősök terén a romániai falurombolás, a kisebbségi magyarság kíméletlen elnyomása ellen.

Ez a Vármegye Galéria nem kopott meg ebben a tíz esztendőben, hanem állandóan új színekkel frissült. Mivel jó szövetségest választott, a képzőművészetet, amely a lélekre hat és amelyet megenni nem lehet soha.

Ide mindig sokan jönnek, mint most is. Itt Erdély ég és éget a lelkekben. A lélek pedig elpusztíthatatlan.

Beke György

Botár Edit:

A Szt. Mihály templom esőben (akvarell)

Lelkész és énekvezér kibúcsúzó Székelykeresztúron:

1997. november 9.

Ragyogó őszi vasárnap köszöntött az ünneplőkre Székelykeresztúron. Itt a lelkész és énekvezér kibúcsúzó szokatlan, csaknem ismeretlen, hiszen **BÁRÓ JÓZSEF** tiszteletbeli esperes-lelkész és neje **BÁRÓ GABRIELLA** énekvezér elődeiknek nem volt kibúcsúzója. Ekárt Andor esperes-lelkész és Máthé Sándor körjegyző-lelkész, mindketten életük derekán, búcsú nélkül távoztak az élők sorából, a szószéktől, templomtól, a hívektől.

A kibúcsúzó ünnepség rendjét Farkas László esperes helyettes lelkész vezette le.

Báró József kibúcsúzó beszédének alap gondolatát Pál apostol Rómabeliekhez írott első levél 8-9 verseire építette fel: „Először hálát adok az én Istenemnek a Jézus Krisztus által mindnyájatokért, hogy a ti hiteteknek az egész világon híre van. Mert bizonyágom nékem az Isten, kinek lelkem szerint szolgállok. Szüntelen emlékezem felőletek.”

- Hálát adott az életért, a városfalvi szülői házból kapott lelki kincsekért, erős hitért, becsületes helytállásért, ahol két dolgot tanult meg: imádkozni és dolgozni, ez kísérte egész életén át.

- Hálát adott a székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnáziumban szeretett tanáraitól kapott talentumokért, útravalókéért.

- Hálát adott a kolozsvári Teológiai Akadémia tanárainak munkájáért, akik lelkésszé nevelték. Ha most kezdené előlről, most is a lelkészi pályát választaná.

- Hálát adott az Isteni gondviselésért, hogy felesége - Derzsi Gabriella - 45. éve hűséggel, nagy szeretettel segítette munkájában.

- Hálát adott Istennek papi szolgálataiért, melyet Kolozsvárott mint segédlelkész, Homoródalmáson, mint helyettes lelkész, Recsenyén, Homoródszentpálon és itt Székelykeresztúron, csaknem 47 éven át erős hittel, a szeretet kettős parancsolatának állandó gyakorlásával tudott megvalósítani. Életének hátralevő nyugdíjas éveiben szeretné gazdag élményeit leírni, hiszen nagy történelmi időket éltek át.

D. Dr. Szabó Árpád unitárius püspök meleg szavakkal köszöntötte a kibúcsúzó lelkészi párt: Pál I. levele Timotheushoz 3. rész 13 versével: „Mert akik jól szolgálnak, szép tisztességet szereznek magoknak és sok bizodalmat a Jézus Krisztusban való hitben.” - Felemelt fővel jöttek ide ezelőtt 23 évvel, s most felemelt fővel távoznak. Köszöni a szolgálatot, melyet az Egyetemes Egyház javára végeztek, a legválságosabb korszakban fiatal életüket kockára téve, gyülekezetet építettek egy hitetlen korszakban. Isten gazdag áldása kísérje további életüket, hosszas, boldog nyugdíjas éveket kíván.

Az Orbán Balázs Gimnázium unitárius tagozata műsorral búcsúzott. **Lőrinczi Domokos** gond-

nok az egyházközség nevében, **Gagyai Katalin** a nőszövetség részéről, a székelykeresztúri Egyházkör nevében **Fekete János** felügyelő gondnok, az unitárius tagozat igazgató-tanára; **Jakab Dénes** a lelkészi kar nevében, **Simén Domokos** csíkszeredai lelkész az osztálytársak részéről, **Zsakó Erzsébet** az UNOSZ elnöke; **Bíró Barna Zsig-**

mond a szülőfalu, Városfalva lelkésze az egész falu szeretetét hozta. **Antal Zoltán** református esperes-lelkész a keresztúri református hívek nevében kívánt boldog, hosszú nyugdíjas éveket.

Báró Józsefné Derzsi Gabriella énekvezér meleg szavakkal búcsúzott, villantott fel pár élményt életükből. Egész életüket a hívek, a szolgálat iránti szeretet hatotta át. Gyakran kellett vigasztaljanak, erősíteniük kellett az emberek hitét.

A zsúfolásig megtelt templomban szegfűerdővel kívántak jó egészséget, boldog, hosszú nyugdíjas éveket a jelenlevők.

Boldogok vagyunk és köszönjük az Isteni gondviselésnek, hogy együtt ünnepelhettünk.

Székelykeresztúr. 1997. november 1.

Báró Hajnal

A karácsonyt követő ünnepek

A karácsonyt követő fontosabb ünnepek, nekünk unitáriusoknak az Új év – az újévi évforduló, az Őesztendő búcsúztatása és az Újesztendő köszöntése. Ezt követi az Epiphania ünnepe, amelyet január 6-tól hamvazó szerdáig számítják. Ezt az időszakot farsangnak nevezik és a farsanggal bezárul a karácsonyt követő ünnepek.

Először is nézzük meg mit is jelent a szó maga: – neve a német fassen, fasehn – ami azt jelenti mesélni, pajkosságot úzni. A vígasság azon időszakát jelzi, mely a húsvéti nagyböjtöt megelőzi.

A Farsang hazája Olaszország, ahol ez a régi római saturnalia-ünnepekből származott, melyeket a keresztény egyház nem bírt a nép tudatából kitörölni, s ennél fogva kényszerítve volt ezen régi pogánykorabeli ünnepekre keresztény színezetet ruházni. Még nemrég az olasz, különösen a velencei Farsang vagy karnevál utolsó hete volt a leghíresebbek egyike. Párizsban a boenf gras-t (kövér ökör) álarcosok vezetik körül a városban s ezzel fejezik be a Farsang ünnepét. A Németországban is divatozó álarcos felvonulásokról és az ezekkel összekötött pajkosságokról elnevezték a húshagyó keddet „bolondok keddjének”. A német reformátorok majdnem végképp elnyomták e népnünnepeket s csak a múlt század elején kezdték egyes német városok újra feléleszteni.

Mit jelent nekünk unitáriusoknak – gyermekeknek – a Farsang? A farsang az egyházi év egyik legérdekesebb szakasza. Ebben az időszakban az emberek megpróbálják levetni a komolyság maszkját, és szívüket kitarják a vidámság és öröm hullámverése előtt, amikor tulajdonképpen a valóság legősibb elemét helyezük ünnepi keretbe.

A továbbiakban ismerkedjünk meg magával a farsanggal és annak legfontosabb alkotóelemével a karnevállal és a húshagyókeddel. A farsanghoz számos népszokás fűződik, s ezekbe az Európaszerte ismert ősi tavaszkezdő ünnepek emléke keveredik. A farsang megünneplését természetesen a magyar nép is átvette és gyakorolta, beépítve

az ünnepbe a saját lelkületét és szokásait, ami által kialakult a jellegzetes magyar farsang. A farsang utolsó szombatjának estjétől húshagyó kedd éjfélig terjedő időszakot a magyar nép farsangforának nevezte, míg a hét hátralévő része ún. csonkahét. A farsang utolsó csütörtöke az ún. kövér csütörtök, ilyenkor nagy a sütés-főzés és este rokonlátogatás járja. Szombat este elszabadulnak a kedélyek és megkezdődik az igazi farsang.

A városi társadalom, a felsőbb rétegek számára a farsang a bálozás és a karnevál időszaka.

A karnevál multságokban és tréfákban bővelkedő népnünnepe. Emlékszem szülőfalumban a karnevál napja mindig szombatra esett. Ezen a napon nagy volt a sürgés-forgás. Jelmezeket készítettünk – varrtunk és festettünk – majd este örömmel mentünk a karneválra, ahol táncoltunk és izgultunk, hogy senki fel ne ismerjen bennünket. Ezek mindig nagyon szép visszatérő emlékek számomra.

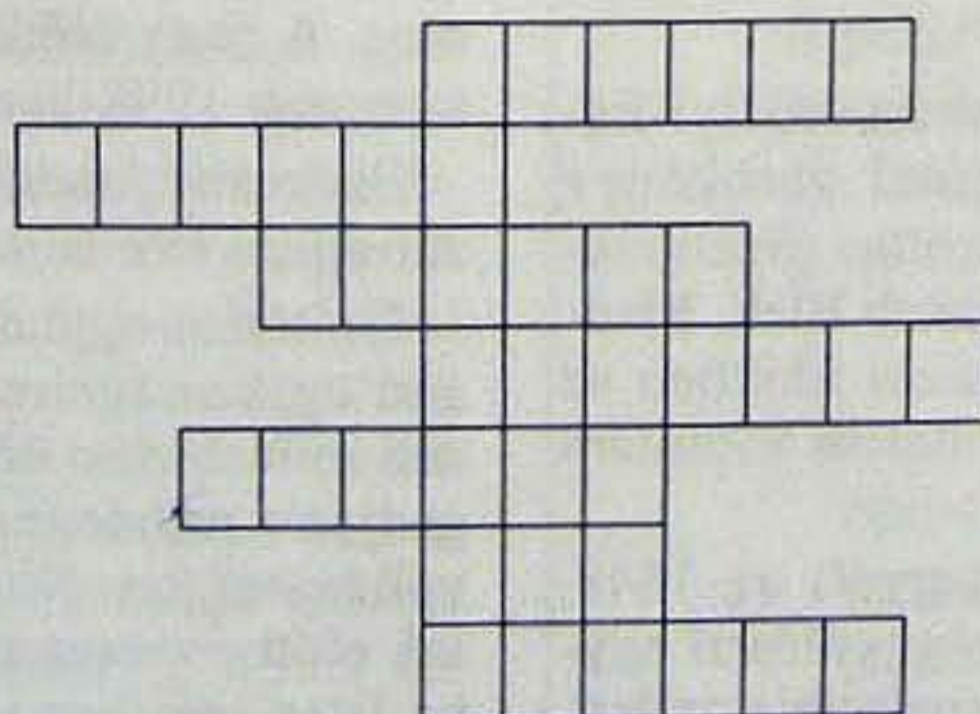
A farsang utolsó napja a húshagyókedd, amikor is az emberek a kezdődő böjti fegyelem miatt elhagyják a húsevést, és mint farsang utolsó napját jókedvvel, tánccal és szilaj mulatozással teszik emlékezetessé.

A húshagyókeddnek, mint tavaszkezdő napnak a magyar népszokásban is nagy jelentősége van. A nap reggele a termésvarázsló idő, amikor a fejszével megtisztogatják a gyümölcsfákat és megfenyegetik, hogy teremjenek. Dél előtt lemorzsolják az elvetni való kukoricát, elvetik a mákot és a palántaféléket. Délután a falu lányai cigányzene kíséretével végigtáncolják a falu fő utcáit. E tánc neve „talaj-tánc”. A tánc vége után következnek az alakoskodó játékok – a tavasz és tél birkózása.

Legyen tehát a farsang farsang számunkra. A bennünk felcsendülő örömök, valamint lelki boldogságok gyarapítója, s vezessen bennünket ezeken keresztül Istenben való örök elmélyüléshez.

Farsangi fejtörő gyerekeknek!

1. Így nevezték az egyiptomi uralkodókat.
2. 66 könyvből álló gyűjtemény.
3. Itt lakott a zsidó nép.
4. A bölcs király.
5. Az ígéret földje.
6. Az özönvíz túlélője.
7. A három király egyike.

1. (Fáraók)
2. (Biblia)
3. (Izrael)
4. (Salamon)
5. (Kánaán)
6. (Noé)
7. (Gáspár)

Rázmány Hedviga

„... én protestáns vagyok. Mint ilyen,
szabadelvű, és jóindulatú
minden más vallás iránt.”

(Jókai Mór)

Új VILÁGLÁTÁS

Példaképeink

A Beregi Unitárius Ifjúsági Kör 1997. december 21-én alakult meg. Vezetőségi tagjai: **Felhős Dávid Ferenc**, **Fogarasi Péter**, **Mogyorósi Dénes** és **Balogh Tibor**. Feladatunknak tekintjük szellemi és lelki elődeink örökségének ápolását, különös tekintettel az 1848-as forradalom és szabadságharc 150. évfordulójára. Jelszavunk: „*Kinek nincs múltja, jövőbe se lát.*”

*

Az 1948/49-es forradalom és szabadságharc modern történelmünk legnevezetesebb eseménye, mely meghatározta a magyarság további fejlődését. A reformmozgalom és kiegyezés nélkül nem következhetett volna be az a hatalmas fejlődés, ami a 19. század második felében bekövetkezett. Szellemi elődeink, radikális gondolkodású értelmiségiek, elégedetlen kis- és középbirtokosok és parasztok tömegei vettek részt a 48-49-es eseményekben.

Az unitarizmus hazai előretörésében a 48-as év eseményei hoztak gyökeres változást. Az első szabad országgyűlés alelnöke az erdélyi Pálffy János, unitárius volt.

Az 1948. évi 20. tc. az unitárius vallást is törvényesen bevett vallásnak nyilvánította Magyarországon.

A legnagyobb unitáriusok, akik megélték a 48-as eseményeket, aktívan bekapcsolódtak a forradalom és a szabadságharc eseményeibe. A csodabáró, a Székelyföld európai híru írója, Orbán Balázs 1849-ben a Balkánon szervezett szabadcsapattal jött haza, hogy részt vegyen a szabadságharcban. Az emigrációban Kossuth Lajossal, Mécsáros Lázárral, Teleki Sándorral, Victor Hugóval tartott kapcsolatot és barátságot.

Egész életében harcolt mindenféle elnyomás, s a vallási türelmetlenség ellen. Mint országgyűlési képviselő, egyik élharcosa volt az igazi vallásszabadságnak. Vásárosnamény szívében lévő emlékoszlopát március 15-én ünnepi műsor keretében megkoszorúzzuk. Másik közismert unitárius egyéniség, akiről szintén utcát neveztek el városunkban, Kriza János püspökköltő, néprajzi gyűjtő (Vadrózsák). A hősi időkben a kolozsvári unitárius kollégium ifjúsági önképzőkör mozgalma élére állt. (Katonadalokat írt, népköltészeti gyűjtőmunkát végzett.)

Brassai Sámuel polihistorunk a reformkori erdélyi fiatalság legjavát gyűjtötte a REMÉNY című zsebkönyv köré. Egész mozgalom bontakozott ki körötte. (Szentiványi Mihály, Kriza János, Kőváry László, Jakab Elek, Medgyes Lajos.) Szentiványi Mihály a forradalmi időkben az erdélyi országgyűlés tudósítója, Petőfi unitárius előfutára volt.

Berde Mózsát (a híres unitárius örökhagyót) az 1848. május 29-i sepsiszentgyörgyi erdélyi országgyűlésen egyhangúlag követnek választották, majd kormánybiztos lett, Csányi László erdélyi biztos mellé. Petőfi Sándor is kedves cimborájának és barátjának nevezte. Jó munkájáért a köz-

lekedési minisztériumban miniszteri tanácsosnak nevezték ki.

Bölöni Farkas Sándor írónk nem érte ugyan meg a szabadságharcot, de reformkori előkészületben nagy mértékben hozzájárult a kibontakozásához. Csatlakozott az erdélyi radikális reformerekhez, akik Széchenyi szellemében Kolozsvárott kezdték meg reformmunkájukat. Minden olyan közhasznú intézmény, ami a városi életet jelenti, elsősorban az ő nevéhez fűződik. (A Vasárnapi Újságot alapította, a Nemzeti Színház titkára volt.) Legfontosabb műve „Utazás Észak-Amerikában” (1834) útinapló, hihetetlen hatással volt a közvéleményre. Amerikában a mai napig kötelező olvasmány az egyetemeken. Kőváry László történetíró, a 48-as márciusi idők laptudósítója, majd Bem tábornok mellett erdélyi haditudósító volt. Szemere Bertalan belügyminiszter kinevezte Fényes Elek mellé az Országos Statisztikai Hivatal titkárává. Megírta legfontosabb művét: Erdély történelme címmel.

Jakab Eleket mint közíró és történészt mélyen foglalkoztatta az 1848-as átalakulás. 48-as magatartása miatt történetírói és levéltáros munkájában törést szenvedett. Három évtized távlatából az egész 1848-49-es eseménysorozatot összefoglalta visszaemlékező kötetében. Elveit, meggyőződését az 1849 utáni politikai rendszerben sem adta fel (két jelentős munkája a szabadságharcról a XI. zászlóalj, a forradalom és szabadságharc története). Dávid Ferenc monográfiáját is Kossuth Lajosnak ajánlotta 1879-ben. Ady Endre apósa, Boncza Miklós (Csinszka édesapja) is nagy 48-as hagyományokkal rendelkező unitárius ügyvédi családból származott.

A rokonság (Boncza Miklós nagybátyjai), Boncza Endre és Sámuel 48-as szabadságharcosok voltak. Sámuel unitárius lelkész, fia Imre szintén részt vett a szabadságharcban. A megtorlás éveiben a székely vértanúk sorában találjuk Soófalvi József unitárius rektort, Árkosi Mózes lelkészt. A nőkről sem feledkezzünk meg, akik kemény várfogságot szenvedtek (Hajnal Róza, Török Jánosné, Kenderessy Elekné).

Végezetül meg kell említenünk Jókai Mór Egy az Isten című regényét, amelyben a 48-as Törökó életét örökíti meg. A nagy elődök szellemében kívánunk tevékenykedni nemcsak 1998-ban, hanem egész életünkben.

Szórványgondnokunk figyelmeztető gondolataival zárom én is írásom.

Unitárius egyházunk büszke lehet dicső múltjára, példaadó egyéniségeire, gazdag hitvalló hagyományaira, nemzeti művelődési örökségére, de ügyeljünk arra, hogy ne ragadjunk mindennapi kicsinyhitűségünkben a szokványos vallásosságba. Ne maradjunk adósok Isten és embertársaink előtt a szeretettel. Akkor maradhatunk jó protestánsok, ha Isten ígéretéhez igazodunk, és Jézus kettős szeretetparancsa szellemében élünk.

Felhős Dávid Ferenc

Mikolai Bertics Mihály

Havazik

Pazar, apró pillangók sűrűsége
röppen a lenge szélbe,
óvhatatlanul mindent eltakar
a dermedt fehérség.

Görcsös erőszakkal csikarja ki
e kócos táj rejtett szépségét,
mintha egy csapzott menyasszonyt
öltöztetne az ég.

Habzó fátylának makulátlanságával
beborítja a szennyes „alsóholmikát”
a puszta meztelenség alig hallható,
meddő könyörgését.

Holtra-altató mérgek és ellenmérgek
romlott keveréke,
sallangra tépett groteszk mázolimányok,
vérszagú, fürdetlen hadak
vesznek el
e romlatlan őserdő alatt.

Havazik,
érintetlen fehérség síkos márványán
táncol a sámán, szikrázó fénysugár,
éjfélre jár,
felejtőt húz a szél,
néha bele-bele ordít a zsvány,
s az éjmadár.

Az írás holt nyelven is örök

A történelem útjai kiszámíthatatlanok. Idegeknek érezhetjük magunkat ott, ahol születünk. Számúzóttunk ott, ahol otthonunkat tudtuk. Gyökértelennek ott, ahol élünk; mert gyökereink nemcsak lefelé törnek, hanem egymás felé is. Fájó, gyermekkori emlékként tanúskodik erről az a különös temetés egy határszéli faluban, melynek mélyebb tragikumát csak később, évek múlva értettem meg.

Halott és gyászokosi nélkül indultak el az emberek a temető felé, amely már az országhatáron túl, egy másik falucska határ felőli részén tüntetett elhanyagolt kertjével, fölmagzott muhar között névtelen fejfáival. A legszélső határbarázda előtt úgy álltak meg az emberek, mint ama legenda népe a hömpölygő folyó partján; várva, hogy az Úr céljaiknak rendelje alá a természetet. Hallottam, amint azt mondja valaki a kilenc év körüli fiúnak, társamnak: „Nézd, ez az a domb! Ha látni akarod, hol nyugszik a mama, csak ide kell kijönnöd kicsikém. Árvízkor a tapsifülek is mind ide menekülnek.”

Egyszerre szólt két templom harangja: egy halottért harangoztak. Túloldalt, az órállásokról távcsövek figyeltek. És szólt itt is a katona. Megfordultak az emberek, indultak visszafelé. Az úton döglött békát lökött botjával valaki az árokba. „Tudod-e, hogy miért nem bűdösödik meg soha a béka?” „Miért?” „Ez vitt gyógyírt Jézus sebére.” Ahogy konokul fölszegte a fejét, lát-szott, csak nehezen sikerül visszafojtania a sírást. Tankönyv a történelem tanítására nem voltathat fel hatásosabb eszközt, stílust és nyelvet. Ha igazán meg is akarjuk érteni, „csupasz idegvégékkel” kell érintenünk mindent.

Soha semmi ne szakíthassa ki ragaszkodásunk gyökereit: ezt a vágyát akarták beteljesíteni holtában társuknak és maguknak is ezek az emberek. Mert amit szétszabdál kívül a történelem, az belül összefonottan egy marad. A lélek nem amputálható. A szó pedig anélkül, hogy eleve meghatározott volna, a költészetben belül még „világkinyilatkoztatás” lehet. Az írás, melyhez az ötletet talán egy madárnyom adta, holt nyelven is örök. Ahogy örök a hegy, a folyó, a föld, melyek ellen sohasem lázadozunk; a fölnevelő táj, hol születésünk előtti időbe nyúlnak vissza a személyes élet emlékei. Ahogy, a történelemmel ellentétben, a szívekből kitörölhetetlen emlék a múlt, s mindezekre visszagondolni olyan, mint elképzelhető formához kötni valami megítélhetlent, mert szeretni akartuk.

Ószabó István

Losonczy Léna

Cselekedettel

E tépett hitű vágató világban
elszánt indulatok sisteregnek
elárvult lobogók
rosszkedvűen lengnek
hiú hatalmi vágyak
veszélyes ösvényekre ragadnak
keserű reménnyel motyogva
a sóhajok ajkunkra fagynak
szirénhangú nótával ölel körül
a pusztulás veszélye
zsoltárként röppen a fohász
és felcsendül még néha-néha
a leheletérintésű szeretet zenéje.

Ott...
reménytől lesz jószagúvá a reggel
és teljesül a próféta intése:
„ne szóval és nyelvvvel szeress,
hanem cselekedettel!”
kútmélyű alázatú tettel.

Egyházközségeink életéből

Megidéztek WASS ALBERTET

1997. október 25-én délután 17 órakor, a Pestszentlőrinci Unitárius Egyházközség gyülekezeti termében tartottuk évadnyitó szeretetvendégségünket, melynek kimagasló eseménye a WASS ALBERT irodalmi est volt.

Az estet **Rázmány Csaba** tiszteletes ünnepi áhitata vezette be, mely alkalommal elhangzott Assisi Szent Ferenc imája Dsida Jenő fordításában. **Bácskai Ágnes** énekvezér vezetésével a gyülekezet egyházi énekeket énekelt.

Az ezt követő irodalmi est a 90. évében járó Wass Albert gazdag írásművészetéből vett ízelítővel kívánta megajándékozni a hallgatóságot. A műsort **Medvigy Endre**, a Szent László Akadémia dékánja, ismert irodalomkutató előadása vezette be, melyből képet kaphattunk az író életútjáról, és hallomást szerezhettünk sok – számunkra igaz utat mutató – művéről. Ezt követően négy vers és nyolc prózai részlet hangzott el Wass Albert életművéből, melyeket **Bardócz T. András**, **Rumbold Éva** és a műsor rendezésére és összeállítására felkért **Simó József** tanár olvasott fel. Wass Albert szülőföldjének, a Mezőségnek megidézésében, kedves szerepet játszott az erdélyi népdalokat megszólaltató **Marosi Eszter**, valamint a mezőségi és székelyföldi táncokat bemutató „*Szengyel Táncgyűttes*” nyolc táncosa (Szengyel István, Molnár Anna, Sik Réka, Gregus Gergely, Vadász Tímea, Vadász Dániel, Simó Berta és ifj. Simó József.)

A rendezvény, mely „telt házat” vonzott, **Virág Lászlónak**, az „Ars Renata” együttes vezetőjének kellemes, saját mandolinkíséretű reneszánsz énekeivel folytatódott.

A művészeti program befejeztével vendéglátó háziasszonyaink, **Kovács Józsefné**, **Tóthné Erdő Mária** valamint a tiszteletes asszony, **Rázmány Csabáné** és a két segítőkész puliszkakeverő **Szűcs György** és **Vadady Attila** konyhaművészetének lehattunk élvezői. Az erdélyi konyhat idéző borsostokány puliszkával és a finom muskotályos ital által. A vacsorát a hagyományossá lett „torta-árverezés” és a nyertes által felajánlott finomság zárta, ami után a fehér asztalok mellett még jó sokáig folytak a baráti beszélgetések a testvérré és ismerősre találás boldog örömeiben.

Igazi élményt jelentett számomra a szervezés.

Simó József
tanár

Pestszentlőrinc

1997. november első vasárnapján halottaknap-i istentisztelet volt templomunkban, melyen a lelkészi szolgálatot **Miklósi Vári Katalin** segédlelkész nő végezte, mert ugyanezen a napon a lelkész Debrecenben végzett hasonló szolgálatot.

1997. november 29-én szombaton délután 17 órától tartottuk novemberi szeretetvendégségünket, melyet az a tény tett emlékezetessé, hogy azon hazánk egyik legismertebb és legolvasottabb írója **Moldova**

György tartott előadást életéről és munkásságáról. Szípkázó előadása, tele humoros fordulatokkal mindenki számára felejthetlenné tette az estét.

A szeretetvendégséget élményszerűvé varázsolta **Gáspár Imola** színművésznő pompásan megválogatott versei és azok előadása. Mindkét személyiségnek ezúton tolmácsoljuk köszönetünket megjelenésükért. Ugyanakkor megköszönjük **Sepsi Kovács Éva** presbiterasszonynak és **Juhos László** mérnöknek, szeretetvendégségünk meghívottainak teljes el látását, továbbá az árverezésre kerülő torta adományozását, melynek értéke 3000 Ft. volt. Mindkettőjüknek aranykönyvileg is hálás köszönetet mondunk.

Novemberi szeretetvendégségünk a lehető legnagyobb erkölcsi és anyagi sikerrel zárult, amit minden résztvevőnek testvéri szeretettel megköszön az egyházközség vezetősége.

R. Cs.

Debrecen

1997. szeptember 1-jei hatállyal **Bajor János** debreceni lelkész sajnálatos betegsége miatt **Bencze Márton** püspök engem helyezett ki a debreceni egyházközségbe beszolgálónak, mely feladatot egyházunk előmenetele és felvirágoztatása érdekében hivatásom teljes tudatában vállaltam el. Szolgálataim minden hónap első vasárnapján vannak, egy nagyon jól megszervezett és lelkes gyülekezet előtt.

Az őszi hálaadás ünnepén úrvacsorával élt 43 lélek, ugyanazon istentiszteleten megkereszteltem egy 14 éves ifjút, aki saját elhatározásából kérte a magasztos szertartást.

Az egyházközség vezetősége, élén lelkes gondnokával és énekvezérével, továbbá a lelkésszel és a tiszteletes asszonnyal odaadóan munkálkodnak az egyházközség előmenetele érdekében. Ennek eredményeként vált valóra a lelkészi lakás mellett levő, megüresedett lakás teljes felújítása és bebútorozása, ahol a szolgálattevő lelkész teljes kényelemben készülhet szolgálataira.

Az októberi istentisztelet keretében ismét keresztelelési szertartást végeztem, ami jelzi a gyülekezet életképességét. Minden istentisztelet után a lelkészi lakáson baráti találkozóra és kávézásra jön össze a gyülekezet minden tagja, mely találkozó még közelebbi barátságra serkenti az unitáriusokat és a velük szimpatizálókat.

Legközelebb 1997. karácsony másodnapján, azaz 26-án osztottam úrvacsorát a gyülekezetnek, annak reményében, hogy **Bajor János** lelkésztársunk és barátunk minél előbb felépül, és a tőle megszokott prófétai lelkesedéssel fogja tovább gondozni gyülekezetét. A gondviselő Isten adjon neki is és kedves hitvestársának mielőbbi felgyógyulást.

R. Cs.

Egyházközségeink életéből

Karácsonyvárás Füzesgyarmaton

Advent 1. vasárnapján templomunkban is fellobbant az adventkoszorún az első gyertyaláng. Majd az azt követő vasárnapokon mindig eggyel több gyertya világított.

Szenteste karácsonyfa-ünnepségre hívogattak a harangok.

A templomban feldíszített, kivilágított fenyő és jászolbölcső várta az érkezőket. A kicsi gyermekek csodálkozó szemmel nézték.

A lelkész szolgálata után, váltakozva gyönyörű karácsonyi versek és énekek hangzottak el. A legkisebb verset mondó gyermek még nem volt négyéves. A lelkészünk két gyönyörű verset mondott el. Az ünnepség kezdetén Juhász Gyula „Magyar Karácsony Legendája” című versét. Befejezőként Ady Endre „Karácsony” című versét, aminek harmadik szakaszát a Dalárdával együtt énekelte. **Balácsi Zita** saját írását mondta el, a megható, szép gondolatokat elérzékenyülten, könnyes szemmel hallgattuk.

Szólni kell még a Nyugdíjas Dalárda szép, feyelmezett énekmondásáról. Több éneket kánonban adtak elő. A betanításért köszönet a Dalárda Vezetőjének.

A szereplések befejezése után a gyermekek ajándécsomagot kaptak.

Az ünnepi est felejthetetlen élményt nyújtott. A már hagyománnyá váló, szép ünnepségnek sok résztvevője volt, zsúfolásig megtelt templomunk.

Karácsony első napján lélekemelő, szép tartalmú istentisztelet volt. Az istentisztelet nagyszámú résztvevője úrvacsorát vett, felekezeti hovatartozástól függetlenül.

Az úrvacsorai kellékeket **Bökfi János** gondnokunk és családja adományozta. Hála köszönet érte.

Karácsony másodnapján istentisztelettel ért véget a szép karácsonyi ünnepségsorozat.

A lelkes, sok szervezéssel és fáradsággal járó munkáért ezúton mondunk köszönetet **Balácsi László** lelkésznek és családjának.

Még egyszer végiggondolva az elmúlt napok felejthetetlen élményt nyújtó eseményeit, önkéntelenül arra gondoltam, milyen szép lenne, ha nemcsak a jeles ünnepeken, de minden vasárnap zsúfolt lenne templomunk. Mert a lelkész minden alkalommal elhangzó írásának és prédikációnak léleképítő ereje van.

Kérjük a mindenható Istent, hogy minél többen hallják meg a harangok hívogató hangját.

Egy résztvevő unitárius

Újra együtt

Duna-tiszaközi Szórványegyházközség

Ha megkérdezzük az embereket, kinek mi jut eszébe a karácsonyról, az első ami elhangzik: az ajándékozás.

Karácsony ünnepe napjainkban szinte eggyé vált az ajándékozással, elhomályosítva e nap eredeti tartalmát, a körülötte kialakult hiedelmeket, népszokásokat. Ilyenkor a bevásárlóközpontokban, alkalmi vásárokon járva alig látni gondtalan, örömmel válogató, titkokat elrejtő készülő arcokat. Az emberek már-már kötelességszerűen tesznek eleget az ajándékozás szertartásának. Pedig az ajándékozás évszázadok óta gazdagítja a keresztény világ kétezer éve ápolt és megőrzött hitét.

A csoda, a szeretet, a békesség utáni vágyat, melyet a Messiás megérkezése váltott ki.

Mi unitáriusok, látszólag szegényebben ezen az ünnepen, érezzük igazán hitünk mindenki másétól különböző voltát, éppen Jézus személye, az ő emberként való szeretete által. Együttal gazdagabban is, az egyistenhit ajándékával, melyet az ünnepi istentisztelet alkalmával úrvacsorával erősítünk meg.

Erdélyi anyaegyházunkból a nagy magyar Alföldre szakadt híveknek Kecskeméten, karácsony első napján **Kelemen Miklós**, a Duna-tiszaközi Unitárius Szórványegyházközség lelkésze szolgált, akinek fáradhatatlan családlátogatási eredményeképpen az utóbbi évben számos unitárius családdal gyarapodott a gyülekezet. Ezen a napon már üres hely sem maradt a teremben, és aki ott volt, ismét olyan lelki élményben részesült, melyet a nagy unitárius elődök méltó utódja tud adni.

Ézsiás könyvéből a „Világosságul küldelek” kezdetű prófécia képezte az istentisztelet alapgondolatát, melynek tartalmát lelkészünk időszerű gondolatokkal tárta föl.

A megújult gyülekezet életében második alkalommal került sor keresztelőre, az úrvacsora után az erdélyi származású, Kiskőrösön élő **Kisgyörgy Melindák Gyárfás** nevű fiát fogadta be a közösség az unitárius egyház tagjai közé. Minden ilyen alkalommal fölmerül a kérdés, az egyház vajon kellő figyelmet fordít-e a szórványban történetekre, ezeknek a gyülekezeteknek az eredményeire, örömeire, bánataira.

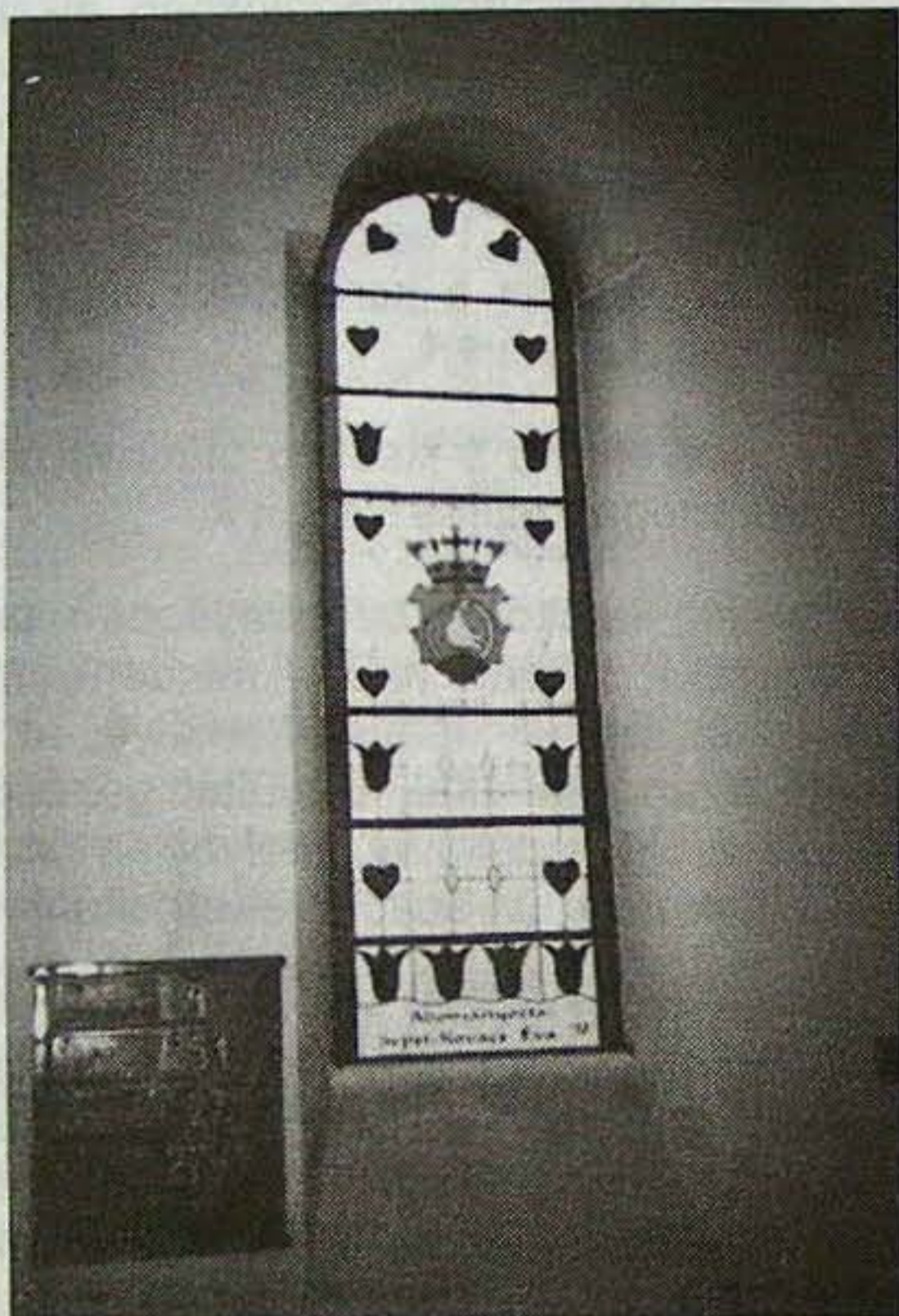
Kecskeméten az egyre erősödő és gyarapodó gyülekezet karácsony alkalmával Isten áldását kérte a több mint 400 éve, egyetlen magyar földön született egyház vezetőire, híveire, akik annak megőrzésében és ápolásában részt vesznek.

Sz-né. K. Zs.

Pestszentlőrinci karácsony

Gyönyörű karácsonyra ébredtünk Pestszentlőrincen az ünnep első napján, ugyanis hosszú idő után szűknek bizonyult templomunk a hívek befogadására. Az idősebb emberek, az egyházközséghez évtizedeken át hűséges presbiterek nem emlékeztek, hogy valaha is karácsonykor ennyien jöttek volna el templomunkba, megünnepelni a szeretet születését és úrvacsorával élni. Mivel a templompadok telítődtek, padokat és székeket kellett behozni, hogy a hívek leülhessenek.

Miután a lelkész Lk. 2,14. alapján elmondta ünnepi beszédét, továbbá a Lk. 1,45 alapján úrvacsorai ágendáját, 132-en álltak ki két részletben úrvacsorával élni.

Nagyon szép ünnepség volt, melynek emléke még sokáig fog élni híveink szívében és lelkében.

Ezt követően megtartottuk karácsonyfa-ünnepségünket, mely alkalommal egyházközségünk gyermekei szavalatokkal és énekszámokkal tették ünneppé a karácsonyt. Az ünnepséget az tette maradandóvá a gyermekek lelkében, hogy e napon Micu Mikulás (Dörögdy Miklós bábművész) osztotta ki az egyházközség által előkészített szerény kis csomagokat. Az ünnepségen több mint tíz gyermek szerepelt, de csomagot huszonnégy boldog gyermek vehetett át a Mikulástól. Szíveket melengető érzés volt a gyermekeink szemében látni a szeretetet és a boldogság tüzét.

Karácsonyfa-ünnepélyünk után a lelkész felolvasta **Dsida Jenő** *Templomablak* c. versét, melyet a költő Szent-Iványi Sándornak dedikált.

E csodálatos vers volt a bevezetése templomunk szószerű melletti ablakának felavatásához, melyet az ünnep tiszteletére színes üveggel cseréltünk ki, mely az ősi székely motívumok, a tulipán és a szív keretében kiemeli Unitárius Anyaszentegyházunk sokatmondó címerét. A színes ablak készítője és adományozója, egyházközségünk nagyrabecsült és tisztelt

presbiter, **Sepsi Kovács Éva**. Adományának értéke 110.000 Ft, amiért neki e helyen is hálás köszönetet mondunk.

Presbiterünk egyházszeretete és adakozókészsége legyen példaértékű minden unitáriusnak, hogy az Úr megáldhassa a belülről látók fényességét, mely Egyházunkban nem más, mint a meg- és összetartó erő. A művészi kivitelezése az ablaknak **Szijjártó Tibor** üvegművész munkáját dicséri.

Kívánjuk, hogy adjon a jó Isten sok-sok ehhez hasonló karácsonyt a pestszentlőrinci gyülekezetnek!

R. Cs.

Ünnepi emlék-istentisztelet

Torda, 1568. január 6–13.
Budapest, 1998. január 11.

A tordai országgyűlés 430. évfordulója alkalmából ünnepi emlék-istentiszteletet tartottak a Budapesti Unitárius Egyházközség Nagy Ignác utcai templomában. Imát mondott **Bencze Márton** püspök, ígét hirdetett **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző. Az ünnepi műsort **Miklósi-Vári Katalin** vezette. A kántori szolgálatot **Vadady Attila** énekes végezte. A **Dr. Kiss Zoltán** afia szervezte ünnepi megemlékezés emelkedett hangulatához méltó módon járult hozzá **Vadady Virág** művészi orgonajátéka és **ifj. Gergely Felicián** szavalata, aki néhai József Miklós püspök „A fejedelem és a pap” c. művéből „János Zsigmond emlékére” c. verset adta elő.

Az istentiszteleten megjelent **Csapody Miklós** – az MDF Budapest, XI. kerületi országgyűlési képviselője – feleségével, aki minden esztendőben részt vesz a Dávid Ferenc emléktábla koszorúzásán is.

B. F.

Sopron

Emlékezetes nap a Sopronban és környékén élő unitárius hívek számára 1997. december 21., ugyanis aznap délután vehettek részt a város történetében először unitárius istentiszteleten!

A soproni *Erdélyi Kör* és *Orbán Balázs Alapítvány* egy nappal korábban felavatott, Fővényverem utca 15. szám alatti székházában, **Sándor Gy. Mátyás**, győri lelkész, a tiszteletes asszony és az érdeklődők előtt tartotta meg az istentiszteletet.

Istentisztelet után kötetlen beszélgetésen vettek részt a jelenlevők, örömmel értesülve arról is, hogy Isten segítségével évente legalább két alkalommal lesz Sopronban unitárius istentisztelet. Látszólag ez nem nagy szám, de mégis igen sokat jelent az itt élőknek, mert eddig legalább 90 km-t kellett utaznunk, ha Istentiszteleten szeretnénk volna részt venni.

Vajda Iván

presbiter, soproni szórványgondnok

Pirnát Antal egyetemi tanár

1930. január–1997. november 25.

Szomorú szívvel értesültünk, hogy a neves tudós, az unitárius szellemtörténeti kutatás egyik legkiválóbb hazai képviselője, 1997. november 25-én elhunyt.

Pirnát Antal a reneszánsz kori magyar irodalom történetének nagy műveltségű tudósa, az erdélyi, magyarországi unitarizmus nemzetközi hírű kutatója, egyetemi tanár volt.

Igazi humanista volt, aki nemzedékeket nevelt fel, a magyar és az egyetemes kultúra szeretetére.

Tudományos kutatásain keresztül került közel az unitárius hitfelfogáshoz, melyből több nemzetközileg is elismert tudományos munkát is publikált. Jelentek meg versei, esszéi is és otthon volt a képzőművészet és természettudományok különböző területein is. Gondolkodásában és személyében egyaránt a reneszánsz humanista gondolkodót képviselte.

Halála után gyermekei kérésére, édesapjuk szellemi hagyatékának megfelelően az unitárius egyház papi vezetőit kérték fel a szolgálatra.

Temetése 1997. december 15-én volt a rákoskeresztúri Új Köztemetőben. Az egyházi gyászszertartást **Bencze Márton** püspök és **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző, a kántori szolgálatot **Szász János** lelkész és **Vadady Attila** kántor végezték.

Pirnát Antal halála nemcsak a hazai irodalomtudomány, hanem egyházunk számára is nagy veszteség volt.

A Mindenható Isten adjon neki, örök, csöndes, békés nyugodalmat és vezérelje lelkét az örökkévalóság útján, leányának és fiának pedig adjon vigasztalást!

Orbókné Szent-Iványi Ilona

Benczédi Sándor kolozsvári szobrászművész halálára

Az újév első napján hallottuk a Kossuth Rádióban a szomorú hírt, amely az éter hullámain adta tudtul a Kárpát-medencei magyarságnak, hogy életének 86. évében meghalt Benczédi Sándor Kolozsvárott élő és tevékenykedő szobrászművész. Annál is váratlanabban ért minket, magyarországi unitáriusokat halálának híre, mivel a 85. születésnapját ünneplő alkotót még láthattuk a budapesti Vármegye Galériában, kiállítása alkalmából.

Benczédi Sándor 1912. szeptember 16-án született az Udvarhelyszéki Tarcsafalván. A családot, amelybe beleszületett, a jó Isten vele együtt nyolc gyerekkel ajándékozta meg.

A későbbi Mester Székelykeresztúron végezte az unitárius gimnáziumot. Tanított szülőfalujában Tarcsafalván, Bunyaszekszárdon, Besszarábiában egyaránt (Pogri nevezetű faluban). Budapesti továbbtanulását 1937-ben kezdte meg.

1942 tavaszán foglalta el tanítói állását Pálpatakon, Korondtól nem messze festői környezetben elterülő tanyavilágban. Erről az időszakról ő maga így vall: „a Korondi hegyen, azon a gyönyörű fennsíkon, ahol a házak kilométerre vannak egymástól, s olyan mély csönd, nyugalom fogadott, fűszerezve tücsökzenével, hogy egész valómat megtöltötte lelkesedéssel... Lehet, hogy a korondi fazekasok hatására kezdtem új szobrokat csinálni, amelyekben föltaláltam saját magamat. Faragtam követ, fát mintáztam, mint a korondi naiv művészek, s egy év múlva megjelentem Budapesten a Múbarát Galériában, új szobraimmal. Igazi szenzáció volt bemutatkozásom.”

Pálpatakról Korondra került be kántortanítónak, ahonnan 1949 őszén jött el. Innen a kolozsvári Művészeti Intézetbe hívták tanárnak. 1953-ban kitétték az Intézetből és erről az időszokról vallja

azt, hogy „Hála Istennek. Azóta „CSAK” szobrász vagyok, s végre kijátszhatom magam istenigazából.”

A Mester által nagyobb fontosságúnak tartott kiállításai közül megemlítnék egy párat:

– 1936 Kolozsvár, első kiállítása.

– 1943 Budapest, Erről azt tartja: „Itt váltam szobrásszá”.

– 1953 Kolozsvár, mely esztendő egybeesik Sztálin halálával és azzal az időszakkal, amikor Benczédi Sándort kitétték a Művészeti Intézet tanári állásából. Erről az időszokról az alkotó így nyilatkozott: „most szabadultam föl a szocialista realizmus nyúgja alól, s nyertek elismerést kisplasztikáim”.

És ezt az évet követően rengeteg kiállítás következett. Volt olyan év, amelyben többel is jelentkezett.

Egy alkalommal ezt nyilatkozta egy újság riportérének: „Reggeltől estig el tudnék játszani az agyaggal, kővel, fával. Játszozom még most is, nem győzök betelni véle, s így csupa játék az egész életem.”

Isten akaratából vége lett a „játéknak”, elment a sokunk számára kedves, mindig vidám, humoros Benczédi Sándor, de itt maradtak velünk „játékos” alkotásai, könyvespolcainkon, szobáink díszeként, kőből, fából, agyagból, hogy minket Rá emlékeztessenek.

1998. január 7-én helyezték örök nyugalomra a Házsongárdi temetőben. A temetési szolgálatot **dr. Szabó Árpád** püspök és **Benedek Sándor**, a kolozsvári 2-es számú egyházközség lelkésze végezte.

K. J.

Felhívás!

A *Dávid Ferenc Egylet* folyó év február 22-én, vasárnap 17.00 órai kezdettel műsoros estet rendez Nagy Ignác utcai templomunkban.

Szabó András előadóművész szaval Reményik Sándor és Dsida Jenő költeményeiből.

Előadást „Templom és iskola” címmel **Tótkés László** királyhágómelléki református püspök tart.

Műsort ad a *Rákosszentmihályi Baptista Gyülekezet Harangkórusa*.

Unitárius vallási műsorok 1998-ban a médiában

Magyar Televízió – 1-es csatorna

„Örömhír” c. műsor

április 12., vasárnap 15.30

szeptember 27., vasárnap 15.30

december 20., vasárnap 15.30

„Útmutató” c. műsor

augusztus 5., szerda 17.30

„Jó reggelt adj Istenem!”
c. gyermekműsor

február 28., szombat 8.00

március 7., szombat 8.00

március 14., szombat 8.00

március 21., szombat 8.00

Magyar Rádió – Kossuth adó

Istentisztelet-közvetítés

április 19., vasárnap 10.05

szeptember 27., vasárnap 10.05

„Egy az Isten” c. félóra

január 23., péntek 13.30

február 27., péntek 13.30

április 3., péntek 13.30

május 29., péntek 13.30

június 26., péntek 13.30

július 31., péntek 13.30

szeptember 4., péntek 13.30

október 30., péntek 13.30

november 27., péntek 13.30

HALOTTAINK

LATIN GYÖRGY

1997. december 29-én utolsó útjára kísértük és eltemettük Latin György testvérünket, aki életének 83. évében adta vissza lelkét Teremtőjének. Az első világháború időszakában, 1915. szeptember 21-én, régi polgári család sarjaként látott napvilágot. A Krisztinavárosban nőtt fel, a Werbőczy Gimnáziumba járt. A Kereskedelmi Akadémia elvégzése után a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank tisztviselője volt annak megszűnéséig. A 2. Magyar Hadseregben súlyos megpróbáltatásokban volt része. Kiütéses tífusszal, fagyással kellett küszködnie. 1945-ben kötött házasságot Deák Olgával és ugyanaz évben született meg egyetlen gyermekük is. 1957-ig az Építésügyi Minisztériumban okleveles könyvvizsgáló, osztályvezető volt. 1957-ben felesége tragikus körülmények között elhunyt, ettől kezdve fia nevelése is teljes egészében rá maradt. 1964-ig a Zeneműkiadó Vállalat, majd 1970-ig a Corvina Idegennyelvű Könyvkiadó Vállalat főkönyvelője volt. 1972-ben újránősült és feleségül vette Kőszegi Margitot, akivel haláláig boldog házasságban élt. 1975-ben az Építés Gazdasági és Szervezési Intézet tudományos főmunkatársaként ment nyugdíjba.

Munkás évtizedei alatt háromszor honorálták kitüntetéssel szaktudását. Kivételes szaktudású, széles látókörű, szenvedélyes könyvgyűjtő és olvasó, zenehallgató, teológiai tudományokkal foglalkozó ember volt, aki ismereteit presbiterként is kamatoztatta a budapesti egyházközség javára és szolgálatára. Legjobban talán Madáchot, Széchenyit és Beethovent kedvelte. Nagy tudása – több nyelven beszélt –, intelligenciája és szellemisége mindenkire nagy hatást gyakorolt. Nagyon szerette az énekesmadarakat és a növényeket. Kedves időszaka az ősz volt. Lehet tudta ezt Róla a jó Isten is, akit ő annyira szeretett, és azért adott temetése napjára is oly rendhagyóan szép, meleg, őszi időjárást az esztendőforduló utolsó napjaira.

Latin György, Istenben megboldogult testvérünket, a Farkasréti temető ravatalozójából búcsúztattuk. Végakarata szerint **Bencze Márton** püspök és **Kászoni József** lelkész szolgálatával.

K. J.

*

Szomorú szívvel tudatjuk, hogy 1997. december 13-án, 66 éves korában, 41 évi hűséges házasság után elhunyt a kocsordi egyházközség nemeslelkű tagja, **id. Kiss Andrásné, szül. Jakab Karolina**. Áldozatkész feleség, édesanyja, jóságos nagymama és az Unitárius Élet régi előfizetője volt.

Fáradt testének Isten adjon pihentető nyugalmat, lelkének pedig üdvösséget a Mennyek országában. Hátramaradott szeretteinek az Evangélium adjon vigasztalást.

Ny. L.

Lapzárta minden páros hó 15-én van. A később beérkezett írássokkal szerkesztőségünk csak a következő hó lapzártáig tud foglalkozni. Kérjük ezt a beküldendő írásoknál figyelembe venni.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Főszerkesztő:
Bencze Franciska

Rovatvezetők:
Kászoni József
(hazai és határon túli kultúra),
Kelemen Miklós
(egyháztörténet),
Rázmány Csaba
(hazai egyházi tudósítások),
Dr. Somogyi László
(Teológiai Műhely)

SZERKESZTŐSÉG CÍME:

V., Nagy Ignác utca 2-4. Budapest, 1055.
Telefon/fax: 111-2801

Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.
Előfizethető:

egyházi központunkban, a lelkészi irodákban,
vagy egyházi csekken, Unitárius Élet jellegével.

Évi előfizetési díj: 1200,- Ft

Egyes szám ára 200,- Ft

Megjelenik kéthavonta.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Felelős kiadó:
Heltai Gáspár Kft.

Index: 25 842

Készült a Cerberus Kft. gondozásában
(Budapest V., Kálmán Imre u. 23.
Tel.: 332-3511)

Felelős vezető: Schmidt Gábor

HU ISSN 0133-1272